

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ
КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2812-13
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
Л.М. Літвінова

Керівник: завідувач кафедри політології,
д.політ.н., доцент Цокур Є. Г.

Рецензент: завідувач кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи,
д.філос.н., професор Бутченко Т.І.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри філософії,
публічного управління та
соціальної роботи

_____ Г. І. Бутченко
« _____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТЦІ

Літвіновій Ліні Миколаївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

керівник роботи Цокур Євген Георгійович, д.політ.наук, доцент

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «01» травня 2023 року № 647-с

2. Строк подання студентом роботи 6 грудня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи: Корпоративне право : навчальний посібник / О. В. Пушкіна, С. В. Несинова, Т. М. Лежнёва, І. Б. Пробко, Т. А. Тодорошко; за заг. ред. С.В. Несиної. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 276 с.; Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти : монографія / А. В. Смітюх. Одеса : Фенікс, 2018. 662 с.; Муха Р. А. Управління державними корпоративними правами в господарських товариствах : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Тернопіль, 2012. 243 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Дослідити стан наукової розробки проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. 2. Уточнити зміст основних понять дослідження: «господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права». 3. Визначити принципи та методи дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. 4. Надати загальну характеристику публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. 5. З'ясувати специфіку публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному

капіталі окремих видів господарських товариств. 6. Виявити проблемні аспекти застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні. 7. Окреслити напрями вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Цокур Є. Г., завідувач кафедри політології	16.05.2023	16.05.2023
Розділ 2	Цокур Є. Г., завідувач кафедри політології	28.08.2023	28.08.2023
Розділ 3	Цокур Є. Г., завідувач кафедри політології	10.10.2023	10.10.2023

7. Дата видачі завдання 10 травня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень – серпень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень – жовтень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень – листопад 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ Л. М. Літвінова

Керівник роботи _____ Є. Г. Цокур

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 79 сторінок, 83 позицій у списку літератури, 1 додатку

ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ МЕХАНІЗМ, КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ДЕРЖАВИ, СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ, ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИСТВА, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Мета дослідження: формування моделі публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Об'єкт дослідження: система корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Предмет дослідження: публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Методи дослідження: діалектичної логіки, структурно-функціональний, формально-юридичний, порівняльний, соціологічний.

Новизна дослідження: комплексне висвітлення основних проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, удосконалення його з урахуванням передового зарубіжного досвіду та українських реалій.

Гіпотеза: існуючий публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств має бути удосконалений задля ефективного функціонування.

Висновки: в роботі проведене комплексне дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, включаючи стан наукової розробки, уточнення змісту основних понять з формулюванням авторських дефініцій, обґрунтування принципів та методів дослідження. Охарактеризовані елементи вказаного механізму у загальному вигляді та зі специфікою щодо окремих видів господарських товариств. З урахуванням висвітлених проблем застосування механізму сформульовані напрями його вдосконалення.

SUMMARY

The qualification work consists of 79 pages and 83 items in the bibliography.

PUBLIC MANAGEMENT MECHANISM, CORPORATE RIGHTS OF THE STATE, AUTHORIZED CAPITAL, BUSINESS SOCIETIES, LEGAL REGULATION

The purpose of the study: is formation of a model of the public-management mechanism for the implementation of the corporate rights of the state in the authorized capital of economic companies.

The object of the study: the system of corporate rights of the state in the authorized capital of economic companies.

The subject of the study: the public-management mechanism of the realization of the corporate rights of the state in the authorized capital of economic companies.

Research methods: dialectical logic, structural-functional, formal-legal, comparative, sociological.

The novelty of the study: comprehensive coverage of the main problems of the public-management mechanism of the implementation of the corporate rights of the state in the authorized capital of business companies, its improvement taking into account the best foreign experience and Ukrainian realities.

Hypothesis: the existing public-management mechanism for the implementation of the corporate rights of the state in the authorized capital of economic companies must be improved in order to function effectively.

Conclusions: in the work, a comprehensive study of the public-management mechanism for the implementation of the corporate rights of the state in the authorized capital of economic companies is carried out, including the state of scientific development, clarification of the content of the main concepts with the formulation of author's definitions, justification of the principles and methods of research. The elements of the specified mechanism are characterized in a general form and with specifics regarding certain types of business associations. Taking into account the highlighted problems of using the mechanism, directions for its improvement are formulated.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ.....	9
1.1. Стан наукової розробки проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.....	9
1.2. Уточнення змісту основних понять дослідження («господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права»).....	13
1.3. Принципи та методи дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.....	21
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ.....	30
2.1. Загальна характеристика публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.....	30
2.2. Специфіка публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі окремих видів господарських товариств.....	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	57
3.1. Проблемні аспекти застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні.....	57
3.2. Напрями вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.....	62
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	69
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Для будь-якої держави, зокрема і для України, базою успішного виконання своїх функцій має бути ефективне управління державною власністю, об'єктами чого є державні підприємства, установи, організації, а також корпоративні права держави в господарських товариствах. Саме участь держави у корпоративних відносинах забезпечує баланс між публічними інтересами держави та приватними інтересами господарського товариства і його учасників.

Проблемна ситуація пов'язана з тим, що існуючий публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств є недосконалим, що впливає як на рівень захисту корпоративних прав держави, так і на ефективність функціонування самих підприємств, а також на оцінку результатів процесу управління корпоративними правами держави.

Серед фахівців з державного управління проблемні питання корпоративного управління, у тому числі за участі держави досліджували О. Мельниченко, Н. Настюк, Н. Орлова, Н. Рикова, К. Ровинська, С. Румянцев та ін. Економічні аспекти управління державними корпоративними правами були предметом дослідження таких вчених-економістів, як: О. Блюмхардт, Р. Кучеренко, Р. Муха, М. Чечетов тощо. Дослідженню корпоративних прав держави як об'єкта корпоративних правовідносин присвячені роботи вчених-юристів: О. Бігняк, О. Вінник, В. Корольова, К. Леонов, Д. Погрібний, С. Салтицький, І. Спасибо-Фатєєвої, В. Чихірьов, тощо. Втім, незважаючи на значну кількість публікацій, проблеми публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств комплексно не досліджені й існують значні складнощі щодо впровадження теоретичних розробок на вітчизняних підприємствах.

Таким чином, актуальність дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств пов'язана, насамперед, із соціально-економічними

стратегіями держави в забезпеченні її економічного розвитку, контролю за функціонуванням соціально значущих галузей та її економічної безпеки. Суспільний запит щодо створення оптимальної моделі публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарського товариства і зумовили вибір теми дослідження.

Об'єктом дослідження виступає система корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Предмет дослідження: публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Мета дослідження полягає у формуванні моделі публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

– дослідити стан наукової розробки проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств;

– уточнити зміст основних понять дослідження: «господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права»;

– визначити принципи та методи дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств;

– надати загальну характеристику публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств;

– з'ясувати специфіку публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі окремих видів господарських товариств;

– виявити проблемні аспекти застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні;

– окреслити напрями вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному висвітленні основних проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, удосконаленні його з урахуванням передового зарубіжного досвіду та українських реалій.

Гіпотеза дослідження: удосконалити існуючий публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств.

Апробація дослідження. Підсумки роботи в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на засіданнях кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи Запорізького національного університету.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

1.1. Стан наукової розробки проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

Дослідження проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств проводяться в межах різних наук, таких як публічне управління, економіка, право тощо. Актуальність теми обумовлено глобальними політичними, економічними та соціальними викликами. Вчені та фахівці особливо звертають увагу на такі аспекти:

1. Права та обов'язки держави. Один з центральних аспектів полягає у вивченні того, як держава взаємодіє з господарськими організаціями, забезпечує їх права і одночасно здійснює регулюючу функцію для забезпечення суспільних інтересів.

2. Корпоративні засоби контролю. Дослідження розглядають різні механізми, які держави використовують для контролю над корпораціями, такі як націоналізація, регулювання, фіскальна політика, податкові стимули тощо.

3. Корпоративна влада та демократія. Дослідники аналізують вплив господарських організацій, особливо великих корпорацій, на політичне прийняття рішень і демократичний процес. Це може включати дослідження лобіювання, корупції та інші форми впливу на політику.

4. Відповідальність господарських організацій за участю держави перед державою та суспільством. Дослідження оцінюють, як держави забезпечують

відповідальність організацій перед законом та суспільством, зокрема у відношенні до прав людини, довкілля та соціальної відповідальності.

5. Роль держави у регулюванні технологій. З розвитком нових технологій, таких як штучний інтелект, кібербезпека, генетичні технології та інші, акцентуються питання як держава впливає на розробку, впровадження та використання цих технологій господарськими організаціями.

Серед фахівців з державного управління проблемні питання корпоративного управління, у тому числі за участі держави досліджували О. Мельниченко, Н. Настюк, Н. Орлова, Н. Рикова, К. Ровинська, С. Румянцев та ін.

Наприклад, Н. Орлова та С. Настюк розкривають сутність механізму державного регулювання корпоративних відносин в Україні, визначають форми участі держави в корпоративних відносинах. У результаті наголошується необхідність корекції стратегії державного регулювання діяльності господарських товариств та її орієнтації на впорядкування відносин товариств як емітентів цінних паперів з інвесторами та на впорядкування корпоративних відносин і корпоративного управління в товариствах [36].

У науковій статті Н. В. Рикової проаналізовано місце держави в системі корпоративних інтересів та відносин. Констатовано, «що участь держави, як і інших суб'єктів корпоративного права, може здійснюватися як прямо, так і опосередковано. При цьому, будучи учасником корпоративних відносин, держава висловлює інтереси всього суспільства, в тому числі і кожного учасника господарського товариства, зокрема акціонера окремо. Поряд із тим держава транслює публічні інтереси. Зроблено висновок, що найбільш оптимальною організаційно-правовою формою юридичної особи для забезпечення державою управління в системі корпоративних інтересів є акціонерне товариство» [60].

О. С. Мельниченко у своїй статті торкається термінології, наводячи та аналізуючи поняття «державне управління» та «механізму державного управління», констатує, що у сфері корпоративного управління має бути

побудована конструкція державного управління з характерною гнучкістю і значними адаптованими можливостями, робить висновок про необхідність формування комплексної системи управління державними корпоративними правами (в тому числі на рівні регіону). При цьому, основним методологічним підходом при вирішенні зазначених проблем повинен бути системний аналіз у його сучасній модифікації [27–28].

Економічні аспекти управління державними корпоративними правами були предметом дослідження таких вчених-економістів, як: О. Блюмхардт, Р. Кучеренко, Р. Муха, М. Чечетов тощо.

Наприклад, у дисертаційному дослідженні Р. А. Мухи «Управління державними корпоративними правами в господарських товариствах» систематизовано науково-теоретичні засади процесу управління корпоративними правами держави (рівні, етапи, принципи тощо), досліджено фінансовий стан діяльності господарських товариств із різною часткою державної власності, питання контролю, ефективності управління тощо [31].

М. Чечетов має декілька публікацій щодо управління державними корпоративними правами, де розкриває основні методологічні засади здійснення управління державними корпоративними правами в Україні, наводить аналітичні матеріали, що визначають зміст практичної діяльності держави в цьому напрямі, досліджує основні тенденції розвитку системи управління корпоративними правами держави у контексті економічної стратегії [70–71].

Дослідженню корпоративних прав держави як об'єкта корпоративних правовідносин присвячені роботи вчених-юристів: О. Бігняк, О. Вінник, В. Корольова, К. Леонов, Д. Погрібний, С. Салтицький, І. Спасибо-Фатєєвої, В. Чихірьов, тощо. Цей матеріал в основному спирається на нормативні положення чинного вітчизняного цивільного та господарського законодавства, до якого відноситься законодавство, що регулює корпоративні відносини. Основними серед таких нормативно-правових актів є: Цивільний кодекс (ЦК) України [69], Господарський кодекс (ГК) України [10], ЗУ «Про господарські

товариства» від 19.09.1991 р. [49], ЗУ «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. [47], ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. [55], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави» від 11.02.2004 р. [52].

Так, К. Леонов розглядає правові аспекти реалізації корпоративних прав суб'єктами публічного права – державою та органами місцевого самоврядування, зокрема правові ознаки організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, виділяє основні особливості корпоративних прав держави в суб'єктах публічного права та робить висновки щодо удосконалення процедур управління такими правами [26].

В. Чихирьов аналізує дефініції «корпоративні права держави» та «корпоративні права» відповідно до законодавчих актів України, визначає зміст корпоративних прав держави, що мають управлінський і майновий характер, з'ясовує основні повноваження та функції суб'єктів управління корпоративними правами держави, рекомендує такі заходи запровадження, які зумовлять підвищення ефективності національної стратегії управління корпоративними правами держави як суб'єкта корпоративних правовідносин [72].

У працях інших вчених розглядаються підходи до розуміння правового режиму корпоративних прав, що належать державі в статутних капіталах господарських організацій, досліджуються інституційні та організаційні прояви корпоративних прав держави, способи захисту корпоративних прав держави тощо. Водночас у зазначених роботах лише фрагментарно досліджується публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави, не враховані нові проблеми у світлі оновлення законодавчої бази в Україні.

1.2. Уточнення змісту основних понять дослідження («господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права»)

Визначення понять є надзвичайно важливим етапом в будь-якому дослідженні, будь то наукова робота, соціологічне дослідження, аналіз даних або інженерні розробки. Це процес чіткого і точного встановлення та формулювання основних понять, що будуть використовуватися в ході дослідження й аналізу результатів.

Ось деякі аспекти важливості визначення понять при дослідженні:

1. Уніфікація розуміння. Визначені поняття допомагають уніфікувати розуміння термінів серед всіх учасників дослідження. Кожен, хто працює у даній області, розуміє, що мається на увазі при використанні певних термінів, тому уникаються розбіжності і непорозуміння.

2. Точність і чіткість. Визначені поняття забезпечують точність і чіткість у використанні термінів. Це дозволяє уникнути двозначності (амбігвітету), що може спотворити результати дослідження.

3. Забезпечення об'єктивності. Правильно визначені поняття дозволяють уникнути суб'єктивних тлумачень і переконань, забезпечуючи об'єктивність в аналізі та обґрунтуванні висновків.

4. Полегшення порівняння й аналізу. Чіткі та однозначні визначення понять дозволяють легше порівнювати різні аспекти досліджуваної проблеми і проводити аналіз зіставлення даних.

5. Розвиток теорії: Точне визначення понять стимулює розвиток теорії, оскільки дозволяє краще формулювати гіпотези, побудовувати моделі і проводити експерименти, що є основою для розвитку наукових знань.

6. Зменшення помилок: Неправильне визначення понять може призвести до серйозних помилок і витрат часу, зусиль і ресурсів на недоцільні дослідження. Відсутність чіткості у термінах може призвести до неточних результатів і невірних висновків.

Узагалі, правильно визначені поняття виступають основою будь-якого наукового дослідження, допомагаючи забезпечити його об'єктивність,

надійність та акуратність. Тому перед початком будь-якого дослідження важливо ретельно визначити ключові терміни та поняття, які будуть використовуватися протягом усього процесу дослідження.

Господарські товариства – це найпоширеніші види юридичних осіб, які використовуються при здійсненні підприємницької діяльності, тобто господарської діяльності з метою отримання прибутку. Це зумовлено, перш за все тим, що вони створюються заради отримання прибутку, який розподіляється між їх учасниками, дозволяють об'єднувати на партнерських засадах капітал та особисту участь учасників, і, крім того, обмежувати в більшості випадках їх майнову відповідальність, що зменшує підприємницький ризик.

Визначення господарського товариства містять декілька нормативно-правових актів вітчизняного законодавства. Для порівняння відобразимо їх у таблиці (Див.Додаток А)

Тобто законодавство містить неоднозначні визначення, що призводить до різного тлумачення та застосування.

У науковій і навчальній економічній та юридичній літературі зустрічаємо наступні визначення цього поняття:

1. Господарське товариство – організаційно-правова форма підприємницької діяльності, яка базується на об'єднанні двох або більше осіб з метою спільної комерційної діяльності. Господарське товариство може складатися з акціонерів (у випадку акціонерного товариства) або з пайовиків (у випадку товариства з обмеженою відповідальністю) та здійснювати різноманітні види бізнесу [5, с. 372].

2. Господарське товариство – це юридична форма організації бізнесу, яка є однією з основних і поширених у багатьох країнах. Також відоме як «корпорація» або «компанія», господарське товариство є правовою сутністю, яка дозволяє групі осіб об'єднатися з метою ведення підприємницької діяльності [74, с. 114].

3. Господарське товариство – це юридична форма організації, яка дозволяє двом або більше особам об'єднатися для спільного підприємницького отримання прибутку [9, с. 224].

4. «Господарське товариство – це організація, яка створюється не тільки об'єднанням осіб, а й об'єднанням майна або, якщо мова йде про товариство однієї особи, – виключно виділенням майна» [68, с. 118–119].

Констатуємо, що зазначені дефініції близькі за суттю, але відрізняються за формулюванням. На наш погляд, у цьому питанні має бути наступна позиція. Якщо є спеціальний закон, він має містити виважене, змістовне визначення основного поняття, що є легальним, а значить інші нормативно-правові акти, навчальна та наукова література мають відтворювати це визначення. Безумовно, вчені та фахівці мають право аналізувати його, аргументовано критикувати, вносити пропозиції щодо його зміни.

Аналізуючи різні дефініції, особливості створення та діяльності господарських товариств, вважаємо за доцільне надати наступне визначення: «Господарське товариства – це організаційно-правова форма здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку, що діє як юридична особа, створена шляхом об'єднання осіб або об'єднання майна, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками».

Статутний капітал є одним із важливих фінансових термінів, що використовується в контексті юридичних сутностей, таких як компанії, корпорації або товариства. Надалі наведемо кілька визначень статутного капіталу з різних джерел:

1. Визначення статутного капіталу від International Finance Corporation (IFC), світової банківської організації, що належить групі Всесвітнього банку: «Статутний капітал є сумою грошей або вартості активів, яку компанія або корпорація повинна мінімально утримувати в капіталі для забезпечення юридичної сутності та операцій» [78].

2. Визначення статутного капіталу від U.S. Small Business Administration (SBA), агентства управління малого бізнесу у США: «Статутний капітал

відноситься до фіксованої суми грошей або активів, яку корпорація або інша форма бізнесу повинна підтримувати як власність своєї компанії» [79].

3. Визначення статутного капіталу від «Інвестопедії» (Investopedia), веб-ресурсу, що надає фінансові та інвестиційні довідники: «Статутний капітал відображає оригінальну вартість активів, які вкладено в компанію шляхом емісії акцій акціонерам. Він також відомий як «zareєстрований капітал» або «законний капітал» [80].

Чинне законодавство України містить нормативні положення, що розкривають сутність поняття «статутний капітал». Так, у п. 30 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. (вступив у дію з 01.01.2023) визначено, що «статутний капітал – капітал акціонерного товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій такого товариства» [47]. Ст. 12 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. регламентує, що «Розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України» [55]. У ст. 155 ЦК України зазначено, що «статутний капітал акціонерного товариства утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених унаслідок придбання ними акцій» [69]. У чинній редакції Господарського кодексу України [10] зустрічається словосполучення «статутний капітал» по відношенню до різних суб'єктів господарювання, у тому числі і до господарських товариств, проте сутність цього поняття ні одна норма не розкриває.

Енциклопедичний словник з державного управління містить наступне визначення: «Статутний капітал – це майно підприємства, створене за рахунок внесків засновників і величина якого регулюється законодавством» [14, с. 739].

У Словнику фінансово-правових термінів за редакцією Л. К. Воронової наведено аналогічне визначення, як і у ЦК України, зокрема «статутний капітал акціонерного товариства утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених унаслідок придбання акцій» [65, с. 462].

Юридична енциклопедія за редакцією Ю. С. Шемшученка наводить визначення статутного фонду як початкового капіталу у грошовій «вимірі, який утворюється за рахунок матеріальних внесків засновників чи виторгу від продажу акцій при створенні підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, передбачених установчими документами або законодавством. Внески до статутного фонду можуть здійснюватись у вигляді грошових коштів, певного майна (споруди, будівлі, земельної ділянки тощо), а також об'єктів інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, проекти, ноу-хау та ін.). Всі внески оцінюються і зараховуються на баланс новоутвореного підприємства. З правового погляду – це майно, основні та оборотні кошти, якими господарюючий суб'єкт відповідає за свою діяльність» [77, с. 643].

А ось автори підручника «Основи підприємництва» наводять більш узагальнене розгорнуте визначення, спираючись на досягнення економічної теорії ще кінця ХХ ст.: «Статутний капітал (також відомий як зареєстрований капітал або статутний фонд) – це сума грошей або майна, яку компанія зобов'язана мати в момент своєї реєстрації (створення) і яка визначає максимальний обсяг акцій, який може бути випущений та розмір їх номінальної вартості. Іншими словами, це є фіксованим обсягом капіталу, який компанія зобов'язується мати для здійснення своїх діяльностей» [38, с. 117].

Дотримуємося тієї точки зору, що для одностайного тлумачення та застосування поняття воно повинно мати легальне визначення у спеціальному законодавстві. Найбільш прийнятним вважається наступна дефініція: «Статутний капітал – це початковий капітал суб'єкта господарювання для організації та здійснення ним діяльності, що складається з матеріальних та нематеріальних цінностей». Також на підставі загальної дефініції мають бути сформульовані та закріплені в законодавстві визначення статутного капіталу акціонерного товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, інших суб'єктів господарювання.

Дефініції поняття «корпоративні права» представимо у вигляді енциклопедичних, академічних та нормативних визначень.

У зарубіжних та вітчизняних словниках зустрічаємо наступні формулювання:

1. Корпоративні права – це права, які надаються акціонерам підприємства та дозволяють їм брати участь у власності та управлінні компанією, зазвичай через володіння акціями [81].

2. Корпоративні права – це права та привілеї, які належать акціонерам компанії, які зазвичай включають право голосу на зборах акціонерів, право отримувати дивіденди і право на отримання частини активів компанії при її ліквідації [82].

3. «Корпоративні права – це права, які мають акціонери власників компаній, зазвичай включаючи право голосу на зборах акціонерів і право на отримання дивідендів» [83].

4. Корпоративні права (також відомі як «акціонерні права» або «корпоративне управління») – це сукупність прав та обов'язків, які виникають у зв'язку з володінням акціями або частками у капіталі підприємства. Ці права регулюють взаємини між власниками компанії (акціонерами або учасниками) та управлінням компанії (правлінням, керівництвом) [77, с. 214].

Науковці, котрі «професійно займаються розробкою термінологічного апарату корпоративного права в Україні, пропонують такі визначення корпоративних прав:

1. «Корпоративні права – це сукупність прав учасника юридичної особи, зміст яких визначається її організаційно-правовою формою та установчими документами» [23, с. 51]. «Це визначення оперує іншим терміном, який також потребує визначення, – «учасник юридичної особи». Автор, який запропонував це визначення, визнає однак, що визначення терміну «учасник юридичної особи» (тобто суб'єкта корпоративних відносин) в українському законодавстві немає. Натомість, українське законодавство оперує термінами «засновник», «учасник», «член», «вкладник», «власник майна», «власник підприємства» [21, с. 29]. Вважаємо, що до цього переліку слід додати і іншого важливого суб'єкта корпоративних відносин – акціонера.

2. «Корпоративне право треба розуміти як право особи, об'єднуючи зусилля та капітал, бути учасником корпорації (юридичної особи)... корпоративні права складаються з двох самостійних прав: права на частку в статутному капіталі товариства (майнове право); право участі в товаристві (особисте немайнове право); Специфіка корпоративного права виявляється в тому, що воно, у свою чергу, складається з низки прав, яке кожне окремо можна назвати «корпоративне право»:

- це право на управління;
- це право на отримання частини прибутку;
- це право на одержання дивідендів» [22, с. 119-120].

Проведемо дослідження дефініцій поняття «корпоративні права» у нормативно-правових актах вітчизняного законодавства у сфері господарських, у тому числі корпоративних, відносин. Так, у ст. 167 ГК України визначалося: «Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами». На сьогодні цю статтю виключено з прийняттям ЗУ «Про акціонерні товариства» 27.07.2022 р. [47]. Проте, цей закон взагалі не містить визначення поняття, що досліджується, хоча попередній ЗУ «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. у п. 8 ст. 2 наводить термін «корпоративні права», що у даному законі вживається у наступному значенні: «корпоративні права – сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами» [46]. У той же час, у Прикінцевих та Перехідних положеннях закріплена необхідність у ЦК України «доповнити

статтею 96¹ такого змісту: Стаття 96¹. Права учасників (засновників, акціонерів, пайовиків) юридичних осіб (корпоративні права)

1. «Права учасників юридичних осіб (корпоративні права) – це сукупність правомочностей, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику) юридичної особи відповідно до закону та статуту товариства» [47].

Визначення корпоративних прав було наведено також в п. 1.8 ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств», що втратив чинність у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України від 02.12.2010 р.: «корпоративні права – це право власності на статутний фонд (капітал) юридичної особи або його частку (пай), включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також активів у разі її ліквідації відповідно до чинного законодавства, незалежно від того, чи створена така юридична особа у формі господарського товариства, підприємства, заснованого на власності однієї юридичної або фізичної особи, або в інших організаційно-правових формах» [53]. У п. 14.1.90 Податкового кодексу України закріплене наступне визначення: «корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами» [42].

Отже, у чинному вітчизняному законодавстві тільки ЦК України і Податковий кодекс України містять визначення поняття «корпоративні права», при цьому різні за формулюванням. Вважаємо за необхідне, щоб базові нормативно-правові акти у сфері господарських (підприємницьких) відносин, видом яких є корпоративні відносини (ЦК України та ГК України), містили загальні формулювання, а спеціальні закони (ЗУ «Про акціонерні товариства», ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та ін.) – визначення на підставі загальних з урахуванням специфіки певних суб'єктів господарювання. Пропонуємо наступну дефініцію: «Корпоративні права – це

сукупність прав, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику тощо) на частку у статутному капіталі (майні) юридичної особи (господарської організації), і включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами».

Отже, на сьогоднішній день відсутні виважені, досконалі дефініції основних понять нашого дослідження, що потребує їх уточнення.

1.3. Принципи та методи дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

Будь-яке ґрунтовне дослідження має базуватися на відповідній методології із залученням принципів і методів як загальних, так і спеціальних. «Отримання об'єктивно-істинного знання в науковому дослідженні здійснюється завдяки таким структурам як засади наукового дослідження. На їхній основі досягається цілісність предметної галузі, визначається стратегія наукового пошуку. Методологія (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – це вчення про правила мислення при створенні науки, здійсненні наукових досліджень. Під методологією науки переважно розуміють учення про науковий метод пізнання або систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження та здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. Існує й інший, вузький погляд на методологію науки, коли вона розглядається як теоретична основа деяких спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, методологія ціноутворення тощо, але в цьому разі доцільніше говорити про методику пізнання і дій»[29, с. 30].

Під принципом у науці розуміють «найабстрактніше визначення ідеї

(початкова форма систематизації). Принцип – це правило, що виникає у результаті суб'єктивно обдуманого досвіду людей» [4, с. 36].

У Юридичній енциклопедії за ред. Ю. С. Шемшученка зазначається, що «принципи характеризуються, по-перше, як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і можуть відбивати суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації; по-друге, вони є внутрішнім переконанням людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності» [77, с. 110-111].

З метою всебічного дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств вважаємо за доцільне використання наступної системи принципів.

1. Принцип науковості. Принцип означає, що дослідження мають ґрунтуватися на наукових методах, логіці та теоріях, відображати досягнення сучасної науки. Основна вимога принципу науковості: правильно організувати перехід мислення від конкретного явища до його сутності (тобто конкретних знань про нього); від зовнішніх спостережуваних ознак, властивостей до внутрішніх зв'язків (формально-логічних, причинно-наслідкових та ін.). Дотримуючись принципу науковості при дослідженні публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, матеріал роботи базувався на досягненнях науки публічного управління, економіки, права з використанням наукових методів пізнання (перелічуються нижче).

2. Принцип актуальності. Базується на положенні, що дослідження повинні вирішувати актуальні проблеми або допомагати розкрити нові аспекти. У вступі нашої роботи обґрунтована актуальність дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, що пов'язана, насамперед, із соціально-економічними стратегіями держави в забезпеченні її економічного розвитку,

контролю за функціонуванням соціально значущих галузей та її економічної безпеки.

3. Принцип історизму передбачає розгляд об'єкту дослідження у виникненні та розвитку. Перш ніж вивчати сучасний стан, проблеми та перспективи публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, необхідно вивчити його генезис (грец. γένεσις від грец. γέννωω – породжую, створюю, лат. genesis – походження, виникнення; процес утворення) і розвиток. У нашій роботі цей принцип має використовуватися при розгляді стану наукової розробки теми дослідження.

4. Принцип об'єктивності «(філософське поняття, що означає характеристику предмета, зміст знання чи спосіб існування (дійсності), яка полягає в їхній незалежності від людської свідомості (суб'єкта пізнання)» [35, с. 139]). Тобто дослідження повинно ґрунтуватися на фактах та доказах, а не на особистих поглядах дослідника. У нашій роботі матеріал ґрунтується на напрацюваннях вчених, фахівців з державного управління, економіки, права, навчальної, енциклопедичної літератури, нормативних положень законодавства в основному без врахування особистих переконань чи думок, хоча з певним аналізом і формулюванням пропозицій.

5. Термінологічний принцип. Передбачає вивчення термінів і позначуваних ними понять, розробку або уточнення змісту та обсягу понять, встановлення взаємозв'язку і субординації понять, їх місця в поняттєвому апараті теорії, на базі якої базується дослідження. В нашій роботі цей принцип використовувався для опрацювання спеціальних та пов'язаних з тематикою роботи термінів і позначуваних ними понять, уточнення їх змісту, забезпечив найбільш виважене формулювання основних понять кваліфікаційної роботи.

6. Принцип всебічності. Його сутність полягає в аналізі понять, явищ, процесів тощо не самих по собі, а у їх взаємозв'язку та взаємодії з іншими, близькими до них поняттями, явищами, процесами. В нашій роботі даний принцип забезпечує багатоаспектність у вивченні особливостей публічно-

управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, надає можливість предмет дослідження не окремо, а у взаємозв'язку з іншими категоріями, явищами та процесами державного управління.

7. Принцип систематичності. Суть принципу в тому, що дослідження має бути організованим та структурованим, дотримуючись конкретної методології чи плану. Наша робота базується на ретельно підготовленому та узгодженому з керівником плану, що у логічній послідовності, різнобічно та глибоко розкриває тему. Зміст роботи формувався та викладався суворо за планом.

8. Принцип достовірності. Він полягає у тому, що дослідження повинно базуватися на надійних та перевірених джерелах інформації. Результати мають бути відповідним чином перевірені та підтверджені. Джерела, на яких базується матеріал нашої роботи, є надійними та перевіреними, всі взяті цитати, нормативний або фактичний матеріал має посилання.

9. Принцип цілеспрямованості, тобто дослідження повинно мати чітку мету та завдання. У Вступі даної роботи сформульована мета та перелічені завдання, що дозволяють її досягнути. Матеріал роботи викладений відповідно до визначених завдань. Висновки містять результати дослідження відповідно до мети і завдань.

10. Принцип практичної спрямованості. Він означає, що результати дослідження повинні мати практичний внесок у публічне управління. Працюючи над роботою, дотримуємося думки, що найбільшу цінність надає їй саме прикладний характер, тобто на підставі теоретичного обґрунтування надати практичні рекомендації для вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в умовах сучасної України.

Ці та інші принципи допомагають забезпечити якість та значущість досліджень у публічному управлінні, а також їхню спрямованість на вирішення реальних проблем та поліпшення ефективності управлінських практик.

Існують такі методологічні принципи, що є спільними для багатьох наукових дисциплін. Таким загальнонауковим принципом є, наприклад, принцип системності, хоча саме розуміння системи змінювалося із часом. Деякі методологічні принципи, вироблені в певній дисципліні, незабаром набули загальнонаукового характеру, наприклад, принцип еволюційної методології.

Словник іноземних слів визначає, що метод походить від грецької мови (*methodos*), перекладається як дослідження і означає спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя [1, с. 367]. Інший словник дає більш розширене тлумачення, визначаючи, що метод (від грец. *μέθοδος* – шлях дослідження, спосіб пізнання) – «Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя. Прийом або система прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо)»; «Спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні. Спосіб, прийом або система прийомів для досягнення якої-небудь мети, для виконання певної операції» [64, с. 497].

Багатоманітність людської діяльності обумовлює множинність методів наукового пізнання, які можна класифікувати за різними критеріями. Так, залежно від ролі і місця у процесі наукового пізнання розрізняють методи формальні (методи формальної та математичної символічної логіки) і змістовні. До основних видів змістовної методології належать методи філософські, загальнонаукові, спеціальнонаукові тощо. Виокремлюють також емпіричні і теоретичні, фундаментальні та прикладні, методи дослідження та методи викладення результаті. Отже, у сучасних умовах успішно використовують багаторівневу класифікацію методів наукового пізнання, відповідно до якої за ступенем загальності та сферою застосування методи наукового пізнання поділяються на: загальнофілософські, загальнонаукові, спеціально-наукові, дисциплінарні та міждисциплінарні.

Загальнофілософські методи, які є не жорстко визначеними регулятивами, а системою «м'яких» принципів, операцій, прийомів, що мають загальний, універсальний характер, містяться на найвищих «поверхах» абстрагування. Ці методи визначають лише загальні підходи до наукового

дослідження, його генеральну стратегію, але не замінюють спеціальних методів і не визначають кінцевого результату пізнання прямо та безпосередньо.

Загальнонаукові методи дослідження, які є своєрідною проміжною методологією між філософією і фундаментальними теоретико-методологічними положеннями інших наук. На основі загальнонаукових понять і концепцій формуються відповідні методи і принципи пізнання, що забезпечують зв'язок й оптимальну взаємодію філософії зі спеціальними науковими знаннями та методами. Варто зазначити, що у структурі загальнонаукової методології найчастіше виокремлюють три рівні методів і прийомів наукового дослідження: методи емпіричного дослідження, методи теоретичного дослідження, загальнологічні методи наукового дослідження.

Спеціально-наукові методи дослідження, які визначаються передусім специфічним характером предмета й об'єкта дослідження певної науки, її теоретичними принципами, що зумовлюють використання особливих методів, які випливають з того чи іншого розуміння сутності її об'єкта. Спеціально-наукову методологію найчастіше визначають як сукупність методів, принципів і прийомів дослідження, що використовуються в тій чи іншій галузі знань (науці).

«Дисциплінарні методи наукового дослідження, тобто система прийомів, принципів, які застосовуються у тій чи іншій дисципліні, що входить у певну галузь науки або виникає на стику наук. При цьому кожна наука – це комплекс дисциплін, які мають свій специфічний предмет і власні методи дослідження.

Методи міждисциплінарного та трансдисциплінарного дослідження, що можна визначити як сукупність низки синтетичних, інтегративних способів, які виникли внаслідок сполучення елементів різних рівнів методології, спрямованих переважно на стики наукових дисциплін. Ці методи обумовлені поглибленням взаємозв'язків наук, яке призводить до того, що результати, прийоми і методи однієї науки широко використовують в інших» [29, с. 32-33].

У публічному управлінні використовується багато методів дослідження, спрямованих на вивчення та аналіз процесів, структур та ефективності

управління публічними справами. Вибір методу залежить від конкретних цілей дослідження та характеру об'єкта. Наведемо основні методи, що використовуємо у нашій роботі.

1. Метод діалектичної логіки став основою методологічної конструкції всієї роботи і визначив стратегію дослідження проблем та перспектив публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. Діалектика (грец. *Διαλεκτική* – мистецтво вести бесіду, суперечку) – вчення про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства і пізнання і заснований на цьому вченні універсальний метод мислення і дії. Ми підтримуємо позицію, що свідоме застосування в пізнавальній діяльності діалектики, її принципів, законів і категорій дозволяє враховувати взаємозв'язок явищ, їх суперечливість, мінливість, можливість переходу одна в одну.

2. Системний метод. У самому загальному й широкому змісті слова під системним дослідженням предметів і явищ навколишнього нас миру розуміють такий метод, при якому вони розглядаються як частини або елементи певного цілісного утворення. Завдяки системному методу предмет дослідження розглядався як частина системи публічного управління.

3. Формально-юридичний метод. Це методологічний підхід до вивчення юридичних явищ і правових норм, який базується на застосуванні формально-логічних прийомів та правової систематики. В роботі цей метод використовувався при дослідженні вітчизняного законодавства, для аналізу змісту правових норм і формулювання дефініцій відповідних понять.

4. Порівняльний метод. Суть цього методу: зіставлення окремих соціальних явищ і процесів з метою виявлення їх схожості та відмінностей. На основі виявленої подібності робиться гаданий або достатньо обґрунтований висновок, наприклад, про їх соціальну однорідність, більш-менш аналогічний зміст, загальну спрямованість їх розвитку і т.п. У цьому випадку відомі дані про одне з порівнюваних явищ або процесів можуть бути використані для вивчення інших. Виявлені ж у ході порівняльного аналізу розходження явищ і процесів,

що досліджуються, вказують на їх специфіку і, можливо, унікальність деяких з них. У нашій роботі використовувався при дослідженні, наприклад, особливостей публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі різних видів господарських товариств.

5. Соціологічний, у тому числі статистичний метод. Соціологічне дослідження – це система логічно послідовних методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур, спрямованих на глибоке вивчення, аналіз і систематизація соціальних фактів, виявлення зв'язків, залежностей між соціальними явищами і процесами, формування на основі зібраної інформації нових знань та розробка заходів щодо управління об'єктом, котрий досліджується, його прогресивним розвитком. Завдяки цьому методу на узагальненні статистичних фактів виробляються закономірності, наприклад, аналізуючи проблеми у реалізації управління корпоративними правами держави у статутних фондах господарських товариств в Україні, формуємо пропозиції щодо вдосконалення публічно-управлінського механізму в цій сфері.

Означені принципи та методи визначають методологічну основу дослідження, допомагають систематизувати зусилля, роблять можливим порівняння результатів і забезпечують науковий підхід до вирішення проблем. Застосування принципів і методів у науковому дослідженні є надзвичайно важливим для забезпечення об'єктивності, надійності та цілеспрямованості дослідницької роботи. В цілому, принципи та методи наукового дослідження забезпечують фундаментальний підхід до вивчення явищ та проблем, дозволяючи отримувати обґрунтовані, об'єктивні та надійні результати, які мають важливий внесок у розвиток знань та практичне застосування.

Проведене у розділі 1 роботи дослідження стану наукової розробки проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств, уточнення змісту основних понять дослідження, принципів та методів дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств проводяться в межах різних наук, таких як публічне управління, економіка, право тощо. При цьому роковуються наступні питання: сутність механізму державного регулювання корпоративних відносин в Україні, форми участі держави в корпоративних відносинах, основні методологічні засади здійснення управління державними корпоративними правами, правові аспекти реалізації корпоративних прав, підходи до розуміння правового режиму корпоративних прав, що належать державі в статутних капіталах господарських організацій, інституційні та організаційні прояви корпоративних прав держави, способи захисту корпоративних прав держави тощо. Водночас у зазначених роботах лише фрагментарно досліджується публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави, не враховані нові проблеми у світлі оновлення законодавчої бази в Україні.

2. На сьогоднішній день відсутні виважені, досконалі дефініції основних понять нашого дослідження («господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права»), що потребує їх уточнення. Запропоновані авторські дефініції.

3. З метою всебічного дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств нами окреслений перелік принципів (науковості, актуальності, історизму, об'єктивності, всебічності та ін.) і методів (загальнонаукові, спеціально-наукові, дисциплінарні, міждисциплінарного та трансдисциплінарного дослідження).

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ

2.1. Загальна характеристика публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

Публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств є складною системою, яка визначає взаємодію держави та приватних компаній на ринку. Загальна характеристика цього механізму включає такі основні елементи:

1. Законодавча база. Правила і закони, що регулюють корпоративні права держави в господарських товариствах, встановлюються національним законодавством. Це може включати в себе закони про акціонерні товариства, закони про державну власність, закони про державний контроль тощо.

2. Форми державної участі в капіталі. Держава може володіти 100% акцій, або часткою у статутному капіталі господарських товариств. Ця участь може бути прямою (через державну власність) або непрямую (через державні фонди або інші органи).

3. Голосуючі права. Держава може мати голосуючі права на зборах акціонерів або управлінських органах компаній в залежності від обсягу її участі в капіталі. Ці права дозволяють державі впливати на прийняття стратегічних рішень.

4. Контроль і нагляд. Держава може встановити систему контролю та нагляду за діяльністю компаній, включаючи аудит та звітність. Це допомагає забезпечити дотримання законодавства та інтересів держави.

5. Дивіденди та доходи. Держава може отримувати частину чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу - дивіденди.

6. Регулювання конфліктів і суперечок. Механізми вирішення конфліктів та суперечок між державою та господарськими товариствами можуть бути визначені законодавством або угодами між сторонами.

7. Стратегічне співробітництво. Держава може співпрацювати з приватним сектором у реалізації своїх стратегічних цілей, таких як розвиток інфраструктури, підтримка ключових галузей тощо.

Як було зазначено вище, будь-яке наукове дослідження доцільно починати з визначення ключових понять і визначень. Адже вони, певним чином, є інструментами процесів та явищ, що досліджуються. У сучасних наукових дослідженнях популярності набули так звані «інструментальні визначення» в яких адаптуються ті чи інші визначення з конкретними дослідницькими проектами [28, с. 246]. Разом з тим у фундаментальних працях є спроби об'єднати визначення найбільш загальних понять. Виходячи із зазначеного вище, розглянемо зміст поняття «механізми державного управління», яке є визначальним в аналізі процесів управління корпоративними правами держави, що є предметом нашого дослідження. Аналіз останніх публікацій показує, що перше визначення суті державного управління можна знайти в праці Г. В. Гегеля, який писав: «Управління – це, в першу чергу, формальне виконання законів та їх підтримка» [цит. по 27, с. 83]. З того часу традиційним стало надавати провідну роль у діяльності держави органам законодавчої влади та витлумачувати державне управління, насамперед як реалізацію прийнятих законодавчих актів. Відокремлення державного управління від інших видів діяльності держави належить В. Вільсону, який у кін. ХІХ ст. запропонував розрізняти політику та державне управління [8]. У його розумінні державне управління є логічним і практичним продовженням політики. Під політикою частіше за все розуміють дії, спрямовані державними органами на вирішення актуальних проблем. При цьому до значення слова

«політика» належить як визначення пріоритетних проблем у суспільстві, так і визначення низки завдань, спрямованих на їх вирішення, а також вибір засобів втілення їх в життя [39].

Подальша деталізація цілеспрямованих дій, зазначених у політиці, та їх здійснення, на думку багатьох прибічників цієї точки зору, виходить за межі політики і є «справою техніки». Аналогічне явище державного управління представлено і в працях М. Вебера. Вчений також розмежовує політичну владу та підлеглу їй адміністрацію. На думку автора, державна адміністрація являє собою своєрідну «машину управління» і складається зі спеціально створених чиновників. Така машина діє за формально раціональними правилами, і в неї не може бути ніяких інших інтересів, крім «інтересу справи». Спрямовують машину державного управління політичні лідери, які скеровують цей механізм на службу вибраним ними політичним цілям [цит. за 41].

Сучасний французький дослідник Б. Гурне також бачить основні функції державного управління у виконанні рішень політичної влади. Заради виконання цих рішень політична влада і створює апарат державного управління. Науковець вважає за корисне протиставлення політики та адміністративного управління, політичних і технічних методів управління, але закликає при цьому брати до уваги існуючі між ними численні точки взаємодії та взаємозалежності [11, с. 19].

Думка про те, що політика є справою політиків, а управління є завданням політично нейтральних чиновників, все ще поширена як у країнах колишнього Радянського Союзу, так і в західних країнах. Дискусія серед прибічників такого підходу стосується в основному проблеми розподілу сфер діяльності в контексті протиставлення політики та державного управління. Однак еволюція поглядів на суть державного управління спричинила вже в сер. ХХ ст. появу альтернативного сприйняття та відмови від протиставлення політики й управління. Найбільш чітко така точка зору була сформульована в дослідженні Г. Райта, де зазначено, що управління настільки тісно пов'язано з обраним напрямом дій, а через нього й з політикою, що розгляд політики та державного

управління як автономних структур повинен бути визнаний як помилковий [58]. Ми підтримуємо думку фахівців, що такий підхід відповідав методології системного аналізу, який почав активно використовуватися в наукових працях у другій половині ХХ ст. [28, с. 247].

Системний підхід в українській науці державного управління використовувався ще в 1980-х рр. і активно використовується у теперішній час. Методологія системного аналізу та побудова реальних об'єктів базується на використанні теоретичних конструкцій, які називаються моделями систем. Теорія систем в її сучасному розумінні означає багаторівневий понятійний апарат, який містить різноманітні моделі систем. Ці моделі можуть бути представлені різними формами: як описовою моделлю, так і формальною. «Важливим методологічним аспектом теорії систем є поняття цілеспрямованої системи. На базі поняття моделі цілеспрямованої системи ґрунтується ряд інших моделей, а саме моделі самоутворюючих систем» [28, с. 247].

Розглядаючи поняття механізму державного управління, перш за все, необхідно визначити загальносистемне поняття механізму управління. Під механізмом управління слід розуміти складову частину системи управління, яка забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності об'єкта управління. Фактори управління для організації можуть бути внутрішніми (коли мова йде про механізм управління організацією) або зовнішніми (коли мова йде про механізм взаємодії з іншими організаціями). Інші автори пропонують під механізмом управління розуміти «сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, за допомогою яких рухається вся система, що призводить до досягнення певної мети» [37, с. 23].

На даний час в українській науці немає єдиного підходу до визначення поняття «механізм державного управління» та його складових. Так, на думку Г. Атаманчука, механізм формування та реалізації державного управління – це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси і цілі суспільства, закріплює їх своїми

управлінськими рішеннями та діями і практично втілює в життя, посиляючись на державну владу» [цит. за 13, с. 20].

На думку Л. Юзькова, існує два основних підходи до визначення поняття «механізм» – структурно-організаційний і структурно-функціональний. У першому випадку механізм характеризується як сукупність елементів, які створюють організаційну основу визначених явищ, процесів, а в другому – це «сукупність установ», через які здійснюється «державне керівництво суспільством». В іншому випадку, визначаючи механізм того чи іншого державно-правового інституту (процесу, явища), автор акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але і на динаміці, реальному функціонуванні. Сам автор надає перевагу структурно-функціональному підходу, та, враховуючи це, в загальному плані визначає механізм державного управління як організацію практичного здійснення державного управління [цит. за 19].

На думку Ю. Тихомирова, «типовими елементами організації державного управління можуть бути такі:

- загальна система державного управління, включаючи статут та функції спеціальних та інших органів, які діють в тій чи іншій сфері, галузі;
- набір адміністративно-правових регуляторів, характерних для визначеної сфери, галузі;
- комплект, стандарт необхідних правових актів та інших регулюючих документів;
- механізм державного контролю та нагляду;
- низові організації – об'єкти управління;
- інформаційне забезпечення;
- ступінь участі громадян та їх об'єднань» [цит. за 19].

Вчений вважає, що механізм управління повинен певним чином «відображати взаємодію різних елементів управління, які мають характер стійких взаємозалежностей і причинно-наслідкових зв'язків. Це дозволяє розглядати механізм управління як ефективний (з точки зору суспільства) засіб

пізнання реальної дійсності та науково-обґрунтованого впливу на процеси, що виникають» [цит. за 19].

На думку М. Круглова, «комплексний механізм державного управління – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів учасників державного управління, які взаємодіють». Оскільки фактори державного управління можуть мати економічну, соціальну, організаційну, політичну та правову природу, комплексний механізм державного управління повинен являти собою систему економічних, мотиваційних, організаційних, політичних і правових механізмів [цит. за 19].

Велике значення має організаційний механізм державного управління. Під цим механізмом слід розуміти сукупність різних за своєю природою окремих організаційних елементів у «системі управління, які повинні організовувати регулювання та управління в інтересах державної влади, здійснювати ефективну діяльність державно-управлінської системи. Основним призначенням організаційних елементів у складі механізму управління є формування та посилення організаційного потенціалу суб'єктів управління як складової частини системи управління.» При цьому, Н. Р. Нижник та О. А. Машков наголошують на «великому значенні організаційного механізму державного управління як сукупності різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі, що повинні організовувати регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність державно-управлінської системи» [33, с. 39].

Дещо відмінним є підхід до визначення організаційного механізму у В. В. Калюжного, який розглядає його як «послідовність етапів проектування структур, детального аналізу і визначення системи цілей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування деякого комплексу...». Конкретизуючи організаційний механізм в державному управлінні, автор зауважує, що він являє собою

підсистему управління, призначену для перетворення певного організуючого впливу органу державної влади (суб'єкта) у бажану (цільову) поведінку, результативність та ефективність діяльності об'єкта управління [12, с. 422-433].

Застосовуючи проведений аналіз поняття до предмету нашого дослідження, можемо констатувати, що публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств являє собою симбіоз різних засобів та ресурсів, які застосовує суб'єкт управління (держава) при отриманні інформації про потреби об'єкта управління та прийнятті управлінських рішень, а також методів, що використовує об'єкт управління для максимального представлення своїх інтересів у владі.

У розвиток дослідження поняття «господарського товариства», проведеного у підрозділі 1.2. роботи надамо загальну характеристику господарських товариств. Господарські товариства та їх окремі організаційно-правові форми є традиційними видами ведення підприємницької діяльності в Україні з використанням механізму юридичної особи. Саме тому правова основа їх діяльності сформувалась ще у 90-х роках шляхом прийняття ЗУ «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. (втратив чинність, крім ст. 4 щодо обмеження у здійсненні підприємницької діяльності), «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 р. (втратив чинність), «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. (є чинним, але більшість статей втратили чинність у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. [47] та ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. [55]).

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про господарські товариства» «Господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками...Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку...До господарських

товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства» (ст.1) [49].

«Традиційним для вітчизняної доктрини є поділ господарських товариств на об'єднання осіб та об'єднання капіталів. Зокрема, такий поділ обґрунтовує і використовує у своїх працях О. М. Вінник» [7, с. 114]. Також вчена наголошує, «що специфікою господарських товариств є не лише поєднання особистих і майнових зусиль, але й добровільне покладення на учасників обов'язків, спрямованих на досягнення спільного результату, певного підпорядкування приватних (особистих і групових) інтересів спільним інтересам товариства» [7, с. 168].

При цьому фахівці до товариств капіталів відносять «акціонерні товариства, товариства з обмеженою та товариства з додатковою відповідальністю, для яких характерними є такі ознаки:

- 1) основою є майнова участь учасників;
- 2) високий рівень організаційної єдності;
- 3) корпоративні права на акцію чи частку вільно відчужуються;
- 4) відповідальність учасників завжди обмежена;
- 5) смерть чи вихід учасника не є підставою для припинення товариства.»

А до товариств осіб належать повне та командитне товариство, яким притаманні такі ознаки:

- «1) право участі не відчужується і не успадковується;
- 2) у разі вибуття чи смерті одного з учасників товариство припиняє свою діяльність;
- 3) учасники несуть повну відповідальність за зобов'язаннями товариства;
- 4) наявна слабка організаційна єдність.

При цьому жодна з перелічених ознак не є імперативною, адже учасники можуть змінити вищезгадані положення в засновницькому договорі» [18, с. 16].

Проте, треба відмітити, що в Україні такий поділ має суто наукове значення та не відображається у нормах позитивного права.

Серед загальних положень, що характеризують усі господарські товариства також варто навести наступні:

1. Акціонерне товариство, товариство з обмеженою і товариство з додатковою відповідальністю створюються і діють на підставі статуту, повне і командитне товариство – засновницького договору. Установчі документи товариства у випадках, передбачених чинним законодавством, погоджуються з Антимонопольним комітетом України (ст. 4) [49].

2. Якщо в установчих документах товариства не вказано строк його діяльності, товариство визнається створеним на невизначений строк (ст. 5) [49].

3. Товариство набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації. Державна реєстрація товариств проводиться у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб (ст. 6) [49].

4. Учасники товариства мають право:

а) брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом;

б) брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди). Право на отримання частки прибутку (дивідендів) пропорційно частці кожного з учасників мають особи, які є учасниками товариства на початок строку виплати дивідендів;

в) вийти в установленому порядку з товариства;

г) одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язане надавати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів;

д) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом (ст. 10) [49].

5. Учасники товариства зобов'язані:

а) додержувати установчих документів товариства і виконувати рішення загальних зборів та інших органів управління товариства;

б) виконувати свої зобов'язання перед товариством, в тому числі і пов'язані з майновою участю, а також вносити вклади (оплачувати акції) у розмірі, порядку та засобами, передбаченими установчими документами;

в) не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства;

г) нести інші обов'язки, якщо це передбачено цим Законом, іншим законодавством України та установчими документами (ст. 11) [49].

6. Товариство є власником: майна, переданого йому учасниками у власність як вклад до статутного (складеного) капіталу; продукції, виробленої товариством в результаті господарської діяльності; одержаних доходів; іншого майна, набутого на підставах, не заборонених законом (ст. 12) [49].

7. Вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом... Забороняється використовувати для формування статутного (складеного) капіталу господарського товариства бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу, векселі, майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону (рішення органу місцевого самоврядування) не підлягає приватизації, та майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ, якщо інше не передбачено законом (ст. 13) [49].

У ГК України з глави 18 «Корпоративні права та корпоративні відносини» статті були перенесені в закони щодо окремих видів господарських товариств. Залишилася ст. 172 «Законодавство про корпоративні права держави», у якій визначено, що відносини, пов'язані з управлінням корпоративними правами держави, регулюються [ЗУ «Про управління об'єктами державної власності»](#), іншими законами України та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них (ст.172) [10].

Державні корпоративні права виникли внаслідок політики приватизації, де в статуті підприємств залишались державні частки та необхідності

збереження державної власності для забезпечення контролю за функціонуванням соціально значущих галузей. Варто відзначити, що ці процеси відбувалися без чіткої стратегії та досить часто мали негативні результати [34].

Що стосується засновників та учасників товариства за участі держави, то на сьогодні діють норми, визначені у Декреті КМУ «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31.12.1992 № 24-92: «З метою впорядкування управління державним майном Кабінет Міністрів України п о с т а н о в л я є:

1. Установити, що державні підприємства (за винятком будівельних організацій, підприємств будівельної індустрії та будівельних матеріалів, які є засновниками господарських товариств, що здійснюватимуть проектування та перспективне будівництво за кордоном, державних підприємств оборонно-промислового комплексу, у тому числі казенних підприємств, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром» або на момент припинення Державного концерну «Укроборонпром» входили до його складу, та створених ним юридичних осіб, заснованих на державній власності в оборонно-промисловому комплексі) не можуть бути засновниками підприємств будь-яких організаційних форм та видів, господарських товариств, кооперативів (надалі - суб'єктів підприємницької діяльності).

Дозволити державним науковим (науково-дослідним, науково-технологічним, науково-технічним, науково-практичним) установам та державним університетам, академіям, інститутам бути співзасновниками господарських товариств виключно шляхом внесення майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу таких товариств.

2. правонаступниками державних підприємств стосовно суб'єктів підприємницької діяльності, створених за їх участю, є органи, уповноважені управляти державним майном та державні органи приватизації (щодо суб'єктів із змішаною формою власності)» [49].

Корпоративні права держави здійснюються визначеними законом центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами в порядку, встановленому КМУ. «Центральні органи виконавчої влади та уповноважені особи:

- здійснюють правомочності щодо участі в управлінні господарською організацією відповідно до частки (акцій, паїв) держави у статутному фонді цієї організації;

- ведуть реєстр державних корпоративних прав;

- проводять оцінку державних корпоративних прав;

- здійснюють контроль за ефективністю роботи господарської організації у частині реалізації належних державі корпоративних прав.

Правомочності з управління корпоративними правами держави здійснюються безпосередньо відповідними органами виконавчої влади у разі, якщо:

- держава має сто відсотків часток (акцій) у статутному фонді господарської організації;

- суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, бере участь у державних та регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України;

- не відбувся конкурс з призначення уповноваженої особи через відсутність претендентів, або якщо пропозиції конкурсантів не відповідають умовам конкурсу;

- в інших випадках, передбачених законом.

У решті випадків управління корпоративними правами держави здійснюється із залученням уповноваженої особи. » [32, с. 203].

«Умови передачі повноважень та завдання з управління корпоративними правами держави, у тому числі щодо юридичної відповідальності уповноважених осіб, є обов'язковою частиною відповідного рішення Кабінету Міністрів України та договору з уповноваженою особою.» [32, с. 203].

Корпоративні права держави та активи суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких визначено частку держави, підлягають оцінці за методикою, що затверджується КМУ, відповідно до вимог закону.

Уповноваженою особою з управління корпоративними правами держави може бути громадянин або юридична особа, що визначена за результатами конкурсу, з якою відповідний центральний орган виконавчої влади укладає договір доручення з управління корпоративними правами держави. Порядок проведення конкурсу з визначення уповноваженої особи на виконання функцій з управління корпоративними правами держави встановлюється КМУ. Центральний орган виконавчої влади, уповноважений КМУ для здійснення необхідних заходів з управління корпоративними правами держави, координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері та надання необхідних відомостей іншим органам державної влади, відповідно до законодавства формує і веде реєстр корпоративних прав держави.

«Повноваження центральних органів виконавчої влади та уповноважених осіб полягають у здійсненні сукупності правомочностей щодо:

- участі в управлінні господарською організацією відповідно до частки (акцій, паїв), що належать державі у статутному фонді (майні) цієї організації;
- ведення реєстру державних корпоративних прав згідно із встановленим Кабінетом Міністрів України порядком (стосується лише центрального органу виконавчої влади, визначеного Урядом);
- проведення оцінки державних корпоративних прав відповідно до встановленої методики;
- контролю за ефективністю роботи господарської організації у частині реалізації належних державі корпоративних прав.» [32, с. 204].

«Визначення особи (відповідний орган виконавчої влади чи уповноважена особа), яка має здійснювати правомочності з управління корпоративними правами держави, відбувається за критеріями, встановленими цим Кодексом та іншими законами. Так, зазначені правомочності покладаються безпосередньо на відповідний орган виконавчої влади у разі якщо:

– частка держави у статутному фонді господарської організації становить сто відсотків часток/акцій (це, так звані, державні/національні акціонерні товариства чи холдингові компанії);

– суб'єкт господарювання, щодо якого здійснюються корпоративні права держави, залучений до участі в державних та регіональних програмах, що фінансуються з Державного бюджету України;

– не відбувся конкурс з призначення уповноваженої особи через відсутність претендентів або пропозиції конкурсантів не відповідають умовам конкурсу;

– в інших випадках, передбачених законом.» [32, с. 204].

Управління державними корпоративними правами держави покладається у встановленому порядку на уповноважену особу, якщо відсутні вищезазначені обставини. «Порядок передачі повноважень щодо управління державними корпоративними правами уповноваженій особі (у тому числі умови, завдання, обсяг правомочностей, істотні умови договору доручення, юридична відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань) визначається Кабінетом Міністрів України» [32, с. 204].

Отже, теоретичне та нормативне обґрунтування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств дозволяє зробити висновок, що він, насамперед, регламентується низкою нормативно-правових актів вітчизняного законодавства як загального характеру, так і спеціальних. Включає в себе визначення та характеристику: засновників та учасників товариства за участі держави (державні підприємства, державні установи та заклади); права та обов'язки засновників та учасників; державного майна як внеску у статутний капітал; форми участі держави в капіталі (володіння акціями або часткою у статутному капіталі), в управлінні господарським товариством (участь у загальних зборах та органах товариства); форм і засобів відповідальності держави як учасника господарського товариства; повноважень органів державної влади щодо управління корпоративними правами держави тощо.

2.2. Специфіка публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі окремих видів господарських товариств

Дослідження специфіки публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі окремих видів господарського товариства базується, насамперед, на визначенні особливостей правового статусу, організації та діяльності кожного з видів господарських товариств.

Що стосується акціонерних товариств, то 01.01.2023 р. набрав чинності новий ЗУ «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. [47]. Закон містить низку статей, що регламентують реалізацію корпоративних прав держави. Наведемо основні з них. Так, у ст. 1 цього закону визначено, що «Порядок створення, діяльності, припинення та виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів регулюються цим Законом з урахуванням особливостей, встановлених спеціальними законами щодо таких акціонерних товариств:

- 1) Державна керуюча холдингова компанія;
- 2) державні акціонерні товариства та державні холдингові компанії, єдиним засновником та акціонером яких є держава;
- 3) товариства, що перебувають у процесі приватизації та корпоратизації, – у період до виконання плану приватизації (розміщення акцій);
- 4) товариства, більше 50 відсотків акцій яких належать державі або територіальній громаді;
- 5) фінансові установи.

Порядок створення акціонерних товариств у процесі приватизації та корпоратизації, їх правовий статус, порядок діяльності та управління ними в період до виконання плану приватизації (розміщення акцій) регулюються цим Законом з урахуванням особливостей, встановлених законами про приватизацію та корпоратизацію державних (комунальних) підприємств.

Управління акціонерними товариствами, акції яких належать державі або територіальній громаді, здійснюється з урахуванням особливостей, встановлених спеціальними законами» (ст. 1) [47].

«Акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями... Акціонерне товариство може бути створено шляхом заснування, злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького товариства (підприємницьких товариств), державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств в акціонерне товариство... Державними акціонерними товариствами є акціонерні товариства, 100 відсотків акцій у статутному капіталі яких перебувають у державній власності» (ст. 3) [47].

«Акціонерами товариства можуть бути фізичні та юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства» (ст. 5) [47].

«У статуті акціонерного товариства має бути закріплений його тип – публічне акціонерне товариство (здійснює публічну пропозицію власних акцій) і приватне акціонерне товариство.

Засновниками акціонерного товариства можуть бути фізичні та/або юридичні особи, держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном» (ст. 10) [47].

«Договір, за яким акціонери товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (корпоративний договір), вчиняється в письмовій формі... Корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків акцій прямо чи опосередковано належать державі або територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів з дня укладення

договору шляхом розміщення на офіційному веб-сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування, а також на веб-сайті акціонерного товариства» (ст. 29) [47].

«Злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення акціонерного товариства здійснюється за рішенням загальних зборів, а у випадках, передбачених законом, за рішенням суду або відповідних державних органів. Законом може бути передбачено одержання від відповідних державних органів згоди на припинення акціонерного товариства шляхом злиття або приєднання» (ст. 115) [47].

Здійснення корпоративних прав держави у державній керуючій холдинговій компанії регулюється ЗУ «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 р. [56]. Відповідно до цього закону державна холдингова компанія – «холдингова компанія, утворена у формі акціонерного товариства, не менш як 100 відсотків акцій якого належить державі» (ст. 1) [56]. «Державна керуюча холдингова компанія – державна холдингова компанія, корпоративним підприємством якої може бути інша державна холдингова компанія чи господарське товариство, холдинговий корпоративний пакет акцій (часток, паїв) якого належить державі» (ст. 1) [56]. «Холдингові компанії можуть утворюватися...органами, уповноваженими управляти державним майном, державними органами приватизації самостійно або разом з іншими засновниками шляхом об'єднання у статутному капіталі холдингових корпоративних пакетів акцій (часток, паїв)» (ст. 3) [56].

«Державні холдингові компанії утворюються органами, уповноваженими управляти державним майном, та/або державними органами приватизації. Єдиним акціонером державної холдингової компанії від моменту її утворення до завершення процедури приватизації або припинення є держава.» (ст. 6) [56].

«Засновниками державних холдингових компаній у процесі корпоратизації державних підприємств є органи, уповноважені управляти державним майном. Засновниками державних холдингових компаній у процесі приватизації державних підприємств є органи, уповноважені управляти

державним майном, та/або державні органи приватизації відповідно до законодавства.» (ст. 6) [56].

«Статутний капітал державної холдингової компанії формується за рахунок належних державі акцій (часток, паїв) відповідних господарських товариств у встановленому законодавством порядку.» (ст. 6) [56].

«Галузі або сфери діяльності, в яких не допускається утворення державних холдингових компаній у процесі корпоратизації та приватизації, визначаються Кабінетом Міністрів України.» (ст. 6) [56].

«Ініціатором утворення державної холдингової компанії в процесі корпоратизації може бути: державне підприємство; орган, уповноважений управляти державним майном.» (ст. 6) [56].

«Ініціатором утворення державної холдингової компанії в процесі приватизації може бути: державний орган приватизації; підприємство, щодо якого прийнято рішення про приватизацію; господарські товариства, утворені в процесі корпоратизації.» (ст. 6) [56].

«Ініціатор утворення державної холдингової компанії подає органу, уповноваженому управляти державним майном: обґрунтування доцільності утворення державної холдингової компанії; перелік підприємств та їх структурних підрозділів, на базі яких пропонується утворити державну холдингову компанію та її корпоративні підприємства; проект статуту державної холдингової компанії.

У разі якщо ініціатором утворення державної холдингової компанії є орган, уповноважений управляти державним майном, перелік підприємств та їх структурних підрозділів, на базі яких пропонується утворити державну холдингову компанію та її корпоративні підприємства, і проект статуту державної холдингової компанії готує цей орган.» (ст. 6) [56].

«Рішення про утворення державної холдингової компанії в процесі корпоратизації (приватизації) приймає орган, уповноважений управляти державним майном, державний орган приватизації за погодженням з Кабінетом Міністрів України.» (ст. 6) [56].

Порядок утворення державних холдингових компаній затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку.

Управління пакетами акцій державних холдингових компаній здійснюється відповідно до законодавства.

Акції державних холдингових компаній не можуть бути передані в управління будь-яким особам.

Державні пакети акцій (часток, паїв) та державне майно, передані державою до статутного капіталу державної холдингової компанії, не можуть бути відчужені або перебувати в заставі, використані для формування статутних капіталів будь-яких підприємств.

Державній холдинговій компанії забороняється вчиняти будь-які дії, що можуть призвести до відчуження акцій (часток, паїв) або майна, внесених до її статутного капіталу, до завершення процесу її приватизації.

Державна холдингова компанія може бути корпоративним підприємством лише Державної керуючої холдингової компанії.

«Рішення про приватизацію державної холдингової компанії може бути прийнято лише після прийняття рішення про приватизацію всіх корпоративних підприємств, пакети акцій (часток, паїв) яких передано до статутного капіталу такої холдингової компанії.

Підготовку до продажу акцій державної холдингової компанії проводять її засновник (засновники) та державні органи приватизації у встановленому законодавством порядку з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. При цьому акції (частки, паї) корпоративних підприємств, внесені до її статутного капіталу, не передаються державним органам приватизації з метою їх подальшого продажу.

Пакети акцій (часток, паїв) або інше майно, передані до статутного капіталу державної холдингової компанії, перебувають у державній власності і закріплюються за нею на праві господарського відання» (ст. 6) [56].

Особливості управління холдинговим корпоративним пакетом акцій (часток, паїв), переданим до статутного капіталу державних холдингових компаній регламентовані ст. 7. Зокрема, визначено, що про «проведення загальних зборів акціонерів (учасників) корпоративного підприємства виконавчий орган такого підприємства зобов'язаний письмово повідомити державну холдингову компанію та орган, уповноважений управляти державним майном, відповідно до вимог законодавства, що регулює порядок скликання загальних зборів... Державна холдингова компанія спільно з органом, уповноваженим управляти державним майном, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обирає представника, який буде представляти інтереси холдингової компанії на загальних зборах корпоративного підприємства...

Орган, уповноважений управляти державним майном, зобов'язаний прийняти рішення з кожного питання, внесенного до порядку денного загальних зборів, та надати відповідне доручення на голосування представнику в термін та в порядку, визначені Кабінетом Міністрів України...

Представник має право брати участь у загальних зборах тільки після отримання відповідного доручення на голосування від органу, уповноваженого управляти державним майном.» (ст. 7) [56].

Щодо Державної керуючої холдингової компанії, то її «засновником та єдиним акціонером є держава в особі Кабінету Міністрів України. Статутний капітал Державної керуючої холдингової компанії формується за рахунок належних державі акцій державних холдингових компаній, часток (паїв) держави у статутних капіталах господарських товариств, а також додаткових вкладів у формі майна, коштів та нематеріальних активів, необхідних для забезпечення її діяльності. Пакети акцій (часток, паїв) або інше майно, передане до статутного капіталу Державної керуючої холдингової компанії, перебувають у державній власності і закріплюються за нею на праві господарського відання...

Здійснюючи повноваження щодо реалізації прав [держави](#) як власника, Кабінет Міністрів України:

- 1) затверджує статут [Державної](#) керуючої холдингової компанії та вносить до нього зміни;
- 2) приймає рішення про збільшення або зменшення статутного капіталу [Державної](#) керуючої холдингової компанії;
- 3) затверджує положення про наглядову раду та правління [Державної](#) керуючої холдингової компанії та вносить до них зміни;
- 4) обирає членів наглядової ради [Державної](#) керуючої холдингової компанії, затверджує умови цивільно-правових договорів, що укладатимуться з ними, встановлює розмір їх винагороди, визначає особу, яка уповноважується на підписання договорів з членами наглядової ради;
- 5) приймає рішення про припинення повноважень членів наглядової ради [Державної](#) керуючої холдингової компанії;
- 6) обирає голову правління [Державної](#) керуючої холдингової компанії та достроково припиняє його повноваження;
- 7) погоджує рішення про створення, реорганізацію чи ліквідацію корпоративних підприємств [Державної](#) керуючої холдингової компанії;
- 8) затверджує річний фінансовий план [Державної](#) керуючої холдингової компанії, вносить до нього зміни;
- 9) затверджує річний звіт [Державної](#) керуючої холдингової компанії;
- 10) приймає рішення за результатами розгляду звіту наглядової ради, звіту правління [Державної](#) керуючої холдингової компанії;
- 11) приймає рішення про реорганізацію чи ліквідацію [Державної](#) керуючої холдингової компанії.

З метою захисту прав [держави](#) як власника у [Державній](#) керуючій холдинговій компанії створюється наглядова рада» (ст. 7¹) [56].

Одним з найпоширеніших видів господарських товариств в Україні є товариства з обмеженою відповідальністю. Близькими до них за правовим статусом, але менш поширеними є товариства з обмеженою відповідальністю.

Їх діяльність регламентується ГК України [10], ЦК України [69], законами України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. [49], «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 р. [51], а також іншими нормативно-правовими актами України. ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. є спеціальним нормативно-правовим актом, що визначає правовий статус, порядок створення, діяльності та припинення товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та товариства з додатковою відповідальністю (ТДВ) [55].

Визначення поняття «товариства з обмеженою відповідальністю» містилося в ГК України. Відповідно до ч. 3 ст. 80 товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. Відповідно до ч. 4 ст. 80 товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників. На сьогодні ці частини, на жаль, виключені із ГК України [10]. Доцільним було перенести дефініції в спеціальний закон, проте в ньому вони відсутні.

З дефініцій видно, що товариства відрізняються тільки межами відповідальності, тому переважна більшість норм спеціального закону, у тому числі, що стосується реалізації корпоративних прав держави, відноситься до обох видів товариств.

Щодо назви такого виду товариства, як товариство «з обмеженою відповідальністю», то законодавець не має на увазі обмеження відповідальності

товариства якимись певними розмірами майна або грошових коштів. Зміст полягає у наступному: товариство не може відповідати за свої зобов'язання понад належного йому майна чи майна, на яке поширюються окремі види відповідальності [76, с. 189]. Відповідно до ч. 1 ст. 3 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном у повному обсязі [55]. Якщо для задоволення вимог кредиторів у товариства майна не достатньо, розпочинається процедура банкрутства (або інші передбачені законодавством процедури).

Можемо виділити основні ознаки такого виду господарського товариства:

- 1) учасником товариства з обмеженою відповідальністю можуть бути одна або декілька осіб;
- 2) відсутні законодавчо встановлені вимоги до розміру статутного капіталу;
- 3) відповідальність учасників обмежується розміром внесеного вкладу;
- 4) проста система управління товариства;
- 5) діє на підставі статуту.

Одним з елементів правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю є правосуб'єктність, що дозволяє розглядати учасників товариства як суб'єктів конкретних правовідносин. Цивільна правоздатність товариства з обмеженою відповідальністю відповідає поняттю правоздатності юридичної особи: здатність мати цивільні права і обов'язки. У частині 4 статті 91 ЦК України визначено, що «правосуб'єктність виникає з моменту створення, тобто державної реєстрації юридичної особи та припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення» (ст.91) [69].

Товариства з обмеженою відповідальністю наділені загальною правоздатністю, тому вправі вчиняти будь-які не заборонені законом правочини.

Незважаючи на це, у ч. 3 ст. 91 ЦК України передбачається, що певні види діяльності юридична особа, а отже і тої може здійснювати виключно після отримання ліцензії, або інших дозвільних документів [69].

Наступним елементом правового статусу товариства з обмеженою відповідальністю є права та обов'язки учасників. Відповідно до ст. 5 закону про ТОВ «учасники товариства мають такі права:

- 1) брати участь в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутом товариства;
- 2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства;
- 3) брати участь у розподілі прибутку товариства;
- 4) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість.» (ст. 5) [55].

Водночас «учасники товариства зобов'язані:

- 1) дотримуватися статуту;
- 2) виконувати рішення загальних зборів учасників товариства.» (ст.6) [55].

Щодо органів управління товариства з обмеженою відповідальністю, то порядок створення органів встановлюється статутом та законодавством. У статті 28 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» зазначено, що у структурі органів товариства виділяють загальні збори учасників, наглядову раду (у разі утворення) та виконавчий орган [55].

Загальні збори учасників є вищим органом управління товариством, який може вирішувати будь-які питання діяльності товариства, а також призначає склад інших органів.

Виконавчий орган здійснює управління поточною діяльністю товариства та може бути одноосібним (директор) або колегіальним (дирекція) на чолі з головою колегіального органу (генеральним директором), якщо статутом не передбачено інші назви.

Статутом товариства може бути передбачено утворення наглядової ради. Наглядова рада – це орган товариства, призначений загальними зборами

учасників, який здійснює регулювання та контроль за діяльністю виконавчого органу товариства для захисту прав учасників.

Товариство з обмеженою відповідальністю, як і будь-яка інша юридична особа має своє майно, яке належить йому на праві власності. Майно товариства формується за рахунок внесків учасників при його створенні, а також набувається товариством в процесі його діяльності.

Щодо учасників товариства, то ними можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, без обмеження за будь-якими ознаками. Єдиним обмеженням щодо участі у товаристві з обмеженою відповідальністю, на нашу думку, може бути лише недостатній обсяг дієздатності, через віковий чинник.

Тільки одна ст. 56 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» присвячена особливостям правового статусу товариства з додатковою відповідальністю: «Учасники товариства з додатковою відповідальністю солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном у розмірі, який встановлюється статутом товариства з додатковою відповідальністю і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу. 2. У разі визнання банкрутом одного з учасників товариства з додатковою відповідальністю його відповідальність за зобов'язаннями товариства з додатковою відповідальністю розподіляється між іншими учасниками цього товариства пропорційно до розміру належних їм часток у статутному капіталі. 3. До товариств з додатковою відповідальністю застосовуються норми цього Закону щодо товариств з обмеженою відповідальністю, що не суперечать нормам цієї статті» [55].

Що стосується реалізації корпоративних прав держави, то, насамперед визначимо правові засади. У ст. 1 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» закріплене, що управління товариствами з обмеженою відповідальністю та товариствами з додатковою відповідальністю, у статутних капіталах яких є частка держави або органів місцевого

самоврядування, регулюється цим Законом з урахуванням особливостей, передбачених спеціальними законами [55].

Також визначено, що особливості створення, формування статутного капіталу, функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в оборонно-промисловому комплексі визначаються ЗУ «Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності» від 13.07.2021 р. [54].

Реалізація корпоративних прав держави регулюється у наведених та інших нормативних положеннях вказаних законів:

1. Корпоративний договір, стороною якого є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків прямо або опосередковано належить державі або територіальній громаді, оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування (ст. 7) [55].

2. Товариство створюється як акціонерне товариство або товариство з обмеженою відповідальністю шляхом перетворення підприємства. Єдиним засновником товариства є держава в особі уповноваженого суб'єкта управління. Акціонером (учасником) товариства є уповноважений суб'єкт управління та/або господарське товариство в оборонно-промисловому комплексі, до статутного капіталу якого у встановленому порядку передані акції (частка у статутному капіталі) товариства. Рішення про визначення акціонером (учасником) товариства іншого господарського товариства в оборонно-промисловому комплексі приймається Кабінетом Міністрів України за пропозицією уповноваженого суб'єкта управління [54].

Отже, до особливостей реалізації корпоративних прав держави можна віднести наступні: суб'єктами управління корпоративними правами держави в статутному капіталі господарських товариств є Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади, що управляють певною сферою або виконують певні функції у публічному

управлінні, та уповноважені суб'єкти управління (наприклад, Державний концерн «Укроборонпром», що є уповноваженим суб'єктом господарювання з управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі до його перетворення в акціонерне товариство); регламентація здійснюється на законодавчому рівні загальними та спеціальними нормами.

Проведене у розділі 2 роботи дослідження загальних засад публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств та його специфіку у окремих видів господарських товариств дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. З організаційно-правової точки зору публічно-управлінський механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств регламентується низкою нормативно-правових актів вітчизняного законодавства як загального характеру, так і спеціальних. Включає в себе визначення та характеристику: засновників та учасників товариства за участі держави (державні підприємства, державні установи та заклади); права та обов'язки засновників та учасників; державного майна як внеску у статутний капітал; форми участі держави в капіталі (володіння акціями або часткою у статутному капіталі), в управлінні господарським товариством (участь у загальних зборах та органах товариства); форм і засобів відповідальності держави як учасника господарського товариства; повноважень органів державної влади щодо управління корпоративними правами держави тощо.

2. До особливостей реалізації корпоративних прав держави можна віднести наступні: суб'єктами управління корпоративними правами держави в статутному капіталі господарських товариств є Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади, що управляють певною сферою або виконують певні функції у публічному управлінні, та уповноважені суб'єкти управління; регламентація здійснюється на законодавчому рівні загальними та спеціальними нормами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІІ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ДЕРЖАВИ В СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

3.1. Проблемні аспекти застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні

Досліджуючи особливості системи управління корпоративними правами держави в Україні. А. С. Митрофанова і Н. Б. Решетняк констатують, що «на практиці неможливо оцінити, наскільки ефективним є процес управління корпоративними правами держави в господарських товариствах, тому що не створена єдина система показників та критеріїв для оцінки соціально-економічної ефективності управління» [30, с. 64]. Існує лише певна методика оцінки якості корпоративного управління, яку використовує Фонд державного майна України. Вона не дає об'єктивної картини, проте робиться висновок, що ефективність управління корпоративними правами держави низька [30, с. 65]. Спираючись на ці дані, фахівці формулюють причини подібного стану та окреслюють проблеми системи управління корпоративними правами держави [31; 66]. В узагальненому вигляді їх можна представити таким чином:

1. Відсутня стратегія управління державною власністю в цілому та державними корпоративними правами зокрема.
2. Складна система органів державної влади, що відповідають за корпоративне управління, та їх взаємовідносин, що знижує ефективність процесу управління
3. Низький професійний рівень, зацікавленість та відповідальність уповноважених органів та осіб у процесі управління корпоративними правами держави.

4. Наявність конфлікту регуляторних та управлінських функцій держави, джерелом якого є подвійна роль держави як власника та як регулятора.

5. Розмивання частки держави в господарських товариствах у результаті додаткової емісії акцій, яка розглядається як спосіб залучення інвестиційних ресурсів.

6. Несприятлива структура корпоративних прав.

7. Недоліки дивідендної та інвестиційної політики держави щодо господарських товариств з державною часткою, що виражається в обов'язковому відрахуванні частини дивідендів до державного бюджету, а це, у свою чергу, звужує інвестиційні можливості підприємств.

До цього переліку можна додати об'єктивні макроекономічні та мікроекономічні чинники нестабільності функціонування господарських товариств із державною часткою в статутному капіталі. Насамперед, мова йде про нестабільність розвитку економіки України з численними періодами кризи (90-ті роки, 2008-2009, 2014-2015, 2020-теперішній час) та короткими періодами поступального розвитку. Прикладом незадовільного рівня управління державною власністю у кризові періоди є продаж державного пакету акцій ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» та інших державних підприємств. Наприкінці дев'яностих років ХХ ст. керівництво України нарешті виробило стратегію розвитку економіки, що покладалася на вироблення внутрішніх ресурсів росту та диверсифікації, в протиположності пошукам порятунку в західному капіталі та технологіях. Дотримуючись обраної стратегії, ЗУ «Про Державну програму приватизації» від 18 травня 2000 р. було затверджено Державну програму приватизації на 2000-2002 роки [50]. З метою додержання зовнішньої політики України дев'яностих – початку двохтисячних років, дотримуючись стратегії економічного розвитку, необхідно було зберігати тісні зв'язки з Росією. Українська економіка використовувала дешеві російські газ та нафту. Росія імпортувала вагомий відсоток продукції української машинобудівної та харчової промисловості, а українські підприємства були

орієнтовані на співпрацю з російськими в низці секторів, найважливіший із яких це військово-промисловий.

Українські переробні галузі та транспортна інфраструктура були першочерговими цілями російського бізнесу. Темпи російського інвестування в українські активи прискорились на початку двохтисячних років, особливо в паливно-енергетичному секторі та металургії. Використовуючи інструменти тиску щодо державної заборгованості України за російський природний газ, російським компаніям вдалося приватизувати великі частки та контрольні пакети акцій низки значущих українських підприємств. Так були приватизовані: пакет акцій Відкритого акціонерного товариства (ВАТ) «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» – російським Закритим акціонерним товариством (ЗАТ) «АвтоВАЗ-Інвест» (в подальшому перепродано компанії Velbay Holdings Limited, яка опосередковано належить МКПАТ «ОК РУСАЛ»), Лисичанський НПЗ – Тюменською нафтовою компанією (ТНК); Миколаївський глиноземний завод – металургійним конгломератом «РусАл»; Херсонський, Надвірнянський та Кременчуцький НПЗ – компаніями «Група Альянс»/«Альфа-нафта»/«Татнафта», відповідно. «Лукойл» приватизував Одеський нафтопереробний завод (НПЗ), створив спільне підприємство з Калуським НПЗ та придбав мережу АЗС. MetalsRussia інвестувала в Донецький металургійний завод [17].

Між Фондом державного майна України та ЗАТ «АвтоВАЗ-Інвест» 08.02.2001 був укладений договір купівлі-продажу № КПП 307. Згідно із зазначеним Договором ЗАТ «АвтоВАЗ-Інвест» взяло на себе зобов'язання здійснити інвестиції на суму, еквівалентну 200 млн. доларів США на користь ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» у порядку, що визначений додатком до договору, а також зобов'язання щодо здійснення рефінансування зобов'язань ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» за кредитною угодою №14/02-145 від 28.05.1997, укладеною з ВАТ «Укресімбанк», у сумі 76,450 млн. доларів США у порядку, що визначений в додатку до Договору.

У 2006 році ЗАТ «АвтоВАЗ-Інвест» продає пакет акцій ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» Компанії Velbay Holdings Limited (опосередковано належить МКПАТ «ОК РУСАЛ»), яка стає правонаступником усіх прав і обов'язків ЗАТ «АвтоВАЗ-Інвест» за приватизаційним договором. У порушення умов Договору, Компанія Velbay Holdings Limited не виконала взяті на себе зобов'язання, а саме, не здійснила рефінансування довгострокових зобов'язань ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» (правонаступником якого є Публічне акціонерне товариство (ПАТ) «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат») за кредитною угодою. Рішенням Господарського суду м. Києва від 22.03.2012 у справі №48/448-13/364, залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 23.05.2012 та постановою Вищого господарського суду України від 29.10.2014, розірвано договори купівлі-продажу пакета акцій ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат», що становить 68,01% статутного капіталу товариства та повернуто пакет акцій у державну власність України в особі Фонду державного майна України.

09.06.2015 пакет акцій ПАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» у розмірі 68,0095% статутного капіталу цього товариства зараховано на рахунок держави в цінних паперах (керуючий рахунком – Фонд державного майна України) [44].

Важливим структурним підрозділом підприємства було глиноземне виробництво, що забезпечувало його абсолютну автономність щодо джерел сировини. Річна виробнича потужність ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» досягала 100-110 тисяч тонн. На території підприємства було збудовано нові виробничі цехи та інфраструктуру, змонтовано першу лінію для налагодження виробництва алюмінієвої фольги. Для цього, під державні гарантії, було взято кредит у сумі 76,450 млн. доларів. Італійська компанія «FATA SpA» займалась проектуванням виробництва та налагодженням поставленого нею сучасного обладнання. Підприємство було конкурентоспроможним, визнаним в Україні та за її межами виробником

сировини для виробництва та алюмінію, тобто мало повний металургійний цикл виробництва.

Внаслідок концентрації активів до складу компанії «Російський алюміній» увійшли 4 підприємства з видобування бокситів, 14 алюмінієвих заводів, 10 глиноземних заводів, а також 3 фольгопрокатні підприємства. Таким чином, 97,5% пакету акцій ВАТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» опинились у власності російського бізнесу, кінцевим бенефіціарним власником якого є російський олігарх Олег Дерипаска.

Отже, стратегічно важлива власність України в результаті неефективного управління була у свій час фактично «подарована» іншій державі для того, щоби сьогодні їй було з чого робити озброєння, а Україна залишилась без можливості розвивати економіку промислового регіону та власними зусиллями захищати свої кордони.

До несприятливих макроекономічних факторів можна віднести також зниження потенціалу трудових ресурсів, загострення демографічної проблеми у зв'язку з міграцією, коли країна втрачає висококваліфікованих спеціалістів, порушення зв'язків в системі освіта – наука – виробництво, в результаті чого досягається високий рівень безробіття, дефіцит кваліфікованих кадрів тощо.

Ще один фактор – недостатньо продумана макроекономічна політика держави, зокрема нестабільність податкового законодавства, залежність від Міжнародного валютного фонду і т.п.

Серед основних мікроекономічних факторів відмітимо високу монополізацію внутрішніх ринків, що ускладнює конкурентну боротьбу в країні, низький інноваційний потенціал, недостатній попит на внутрішньому ринку, високий ступінь зносу основних фондів та повільними процесами їх оновлення тощо.

3.2. Напрями вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств

За дослідженням фахівців, на сучасному етапі «одна з головних задач – це завдання підвищення ефективності державної участі в економіці, а також зростання ефективності управління державною власністю через участь у корпоративних правовідносинах. Ми підтримуємо думку, що без пропорційного втручання держави в економічні відносини вони не будуть ефективно функціонувати і розвиватися» [75, с. 195].

На сьогодні чинною є Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 р. № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави», де сформульовані завдання управління корпоративними правами держави, перелічені суб'єкти управління, їх повноваження в означеній сфері заходи, спрямовані на забезпечення цілей, визначених Основними підходами [52]. Проте, значна частина цих положень не знайшла дійсного застосування на практиці, що створює проблеми, висвітлені у матеріалі нашого дослідження.

Щодо сформульованих у підрозділі 3.1. проблем застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні можна запропонувати шляхи їх вирішення:

1. Має бути розроблена та затверджена стратегія, що передбачає стабільний (на рівні не менше 20%) обсяг державного сектора економіки з володінням та розпорядженням державою активами, широким колом виконуваних державою функцій та розширення її відповідальності.

2. Для усунення складної системи органів виконавчої влади, які мають повноваження з управління корпоративними правами держави, необхідно чітко розмежування функцій та повноважень між ФДМУ та іншими центральними органами виконавчої влади щодо управління державною власністю, зокрема корпоративними правами.

3. Забезпечити належний професійний рівень фахівців, зацікавленість та відповідальність уповноважених органів та осіб у процесі управління корпоративними правами держави можна шляхом надання посадовим особам можливостей для професійного навчання та підвищення кваліфікації в галузі корпоративного управління та права; проведення спеціалізованих семінарів, тренінгів та майстер-класів з актуальних питань корпоративного управління; впровадження системи моніторингу та оцінки діяльності посадових осіб з питань корпоративного управління; введення системи стимулювання для заохочення посадових осіб, які виявляють високий професіоналізм та відповідальність; застосування санкцій та покарань щодо тих, хто порушує корпоративні правила та стандарти тощо.

4. Щодо подвійної ролі держави в корпоративних відносинах як власника та як регулятора, то удосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств має бути у напряду досягнення балансу між публічними та приватними інтересами. Такий баланс може бути досягнутий «через лібералізацію й посилення диспозитивності регуляторних меж, диференційованість і мобільність публічного управління, гнучкість інструментів діяльності публічної адміністрації, збільшення інформаційної прозорості й відкритості, інноваційного виміру взаємодій між учасниками відносин із використання корпоративних прав, що належать державі в статутних капіталах господарських організацій» [16, с. 155].

5. У якості способів залучення інвестиційних ресурсів у статутні фонди господарських товариств треба відходити від додаткової емісії акцій, а ширше залучати венчурні інвестиції (пов'язані з фінансуванням стартапів та компаній з високим потенціалом зростання); краудфандінг (використання онлайн-платформ для залучення фінансування від широкого кола інвесторів); краудінвестинг (надання частки в компанії інвесторам, натомість на їх фінансову підтримку); корпоративне партнерство; державні програми та субсидії тощо.

6. Змін потребує структура корпоративних прав, дивідендної та інвестиційної політики держави щодо товариств з державною часткою. Зокрема, має бути переглянуті норми щодо обов'язкового відрахування частини дивідендів до державного бюджету, що звужує інвестиційні можливості підприємств. Також треба ширше використовувати інші форми дивідендів, наприклад, у вигляді цінних паперів. Мають дотримуватися існуючі та запроваджені нові гарантії корпоративних прав для їх захищеності на підставі закону та з дотриманням засад справедливості, пропорційності, що витікає з Рішення Конституційного Суду України [61].

За даними Фонду державного майна України, що відображається у Реєстрі корпоративних прав держави у статутному капіталі господарських товариств, частка частка держави в корпоративній власності доволі незначна, і постійно має тенденцію до зниження [59]. Проте, за твердженням фахівців, що представляється вельми слушним, збільшення частки державних інвестицій «певним чином сприятиме зменшенню негативного впливу кризи на діяльність багатьох підприємств, підтримки їх суспільно значимої роботи на благо економіки України» [60, с. 37].

Важливим напрямом вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств є повернення стратегічних для економіки та оборонно-промислового комплексу України активів. В останні роки певні кроки були зроблені. Рішенням Ради національної безпеки і оборони (РНБО) від 12.10.2022 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» (введене в дію Указом Президента України від 12.10.2022 № 694/2022) стосовно російського олігарха Олега Дерипаски застосовано санкцію у виді блокування активів. Крім того, рішенням РНБО від 19.10.2022 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» (введене в дію Указом Президента України від 19.10.2022 № 726/2022) стосовно Міжнародної компанії ПАТ «Об'єднана компанія «РУСАЛ» застосовано санкцію у виді блокування активів. У зв'язку із

зазначеним, відповідно до рішення від 15.02.2023 по справі 991/265/23 Вищого антикорупційного суду у дохід держави стягнуто 29,5363% акцій АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат» [57].

Проведене у розділі 3 роботи дослідження проблемних аспектів застосування та напрямів вдосконалення публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні дозволяє сформулювати наступні висновки:

1. Основною проблемою застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні є відсутність єдиної системи показників та критеріїв для оцінки соціально-економічної ефективності управління. Проте, аналізуючи цей механізм з точки зору захисту прав держави, суб'єктів підприємництва, громадян, висвітлюється багато проблем макро- та мікроекономічного характеру, що приводить до порушень прав суб'єктів корпоративних відносин, неефективного використання державної власності, зниження об'ємів інвестування тощо.

2. Для вирішення визначених проблем з метою підвищення ефективності державної участі в економіці, управління державною власністю через участь у корпоративних правовідносинах необхідно намітити напрями публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. Вони мають в основному правовий і управлінський характер. Треба розробити та затвердити на рівні законодавства стратегію управління державною власністю в цілому та державними корпоративними правами зокрема (за зразком Антикорупційної стратегії) з охопленням всіх аспектів означених, визначаючи проблеми, заходи та очікувані результати. Для успішної реалізації стратегії треба враховувати основні принципи (баланс публічних і приватних інтересів, врахування місцевих та світових економічних умов, гнучкості у реагуванні на зміни), а також закріпити дієві засоби контролю і відповідальності.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі дослідження публічно-управлінського механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств дозволило сформулювати наступні висновки, що свідчить про виконання завдань та досягнення мети дослідження.

1. Дослідження проблем публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств проводяться в межах різних наук, таких як публічне управління, економіка, право тощо. При цьому роковуються наступні питання: сутність механізму державного регулювання корпоративних відносин в Україні, форми участі держави в корпоративних відносинах, основні методологічні засади здійснення управління державними корпоративними правами, правові аспекти реалізації корпоративних прав, підходи до розуміння правового режиму корпоративних прав, що належать державі в статутних капіталах господарських організацій, інституційні та організаційні прояви корпоративних прав держави, способи захисту корпоративних прав держави тощо. Водночас у зазначених роботах лише фрагментарно досліджується публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави, не враховані нові проблеми у світлі оновлення законодавчої бази в Україні.

2. На сьогоднішній день відсутні виважені, досконалі дефініції основних понять нашого дослідження («господарські товариства», «статутний капітал», «корпоративні права»), що потребує їх уточнення. Запропоновані авторські дефініції: «Господарське товариства – це організаційно-правова форма здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку, що діє як юридична особа, створена шляхом об'єднання осіб або об'єднання майна, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками»; «Статутний капітал – це початковий капітал суб'єкта господарювання для організації та здійснення ним діяльності, що складається з матеріальних та нематеріальних цінностей»; «Корпоративні права – це сукупність прав, що належать особі як учаснику (засновнику, акціонеру, пайовику тощо) на частку у

статутному капіталі (майні) юридичної особи (господарської організації), і включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами».

3. З метою всебічного дослідження публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств нами окреслений перелік принципів (науковості, актуальності, історизму, об'єктивності, всебічності та ін.) і методів (загальнонаукові, спеціально-наукові, дисциплінарні, міждисциплінарного та трансдисциплінарного дослідження).

4. З організаційно-правової точки зору публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств регламентується низкою нормативно-правових актів вітчизняного законодавства як загального характеру, так і спеціальних. Включає в себе визначення та характеристику: засновників та учасників товариства за участі держави (державні підприємства, державні установи та заклади); права та обов'язки засновників та учасників; державного майна як внеску у статутний капітал; форми участі держави в капіталі (володіння акціями або часткою у статутному капіталі), в управлінні господарським товариством (участь у загальних зборах та органах товариства); форм і засобів відповідальності держави як учасника господарського товариства; повноважень органів державної влади щодо управління корпоративними правами держави тощо.

5. До особливостей реалізації корпоративних прав держави можна віднести наступні: суб'єктами управління корпоративними правами держави в статутному капіталі господарських товариств є Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади, центральні органи виконавчої влади, що управляють певною сферою або виконують певні функції у публічному управлінні, та уповноважені суб'єкти управління; регламентація здійснюється на законодавчому рівні загальними та спеціальними нормами.

6. Основною проблемою застосування публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств в Україні є відсутність єдиної системи показників та критеріїв для оцінки соціально-економічної ефективності управління. Проте, аналізуючи цей механізм з точки зору захисту прав держави, суб'єктів підприємництва, громадян, висвітлюється багато проблем макро- та мікроекономічного характеру, що приводить до порушень прав суб'єктів корпоративних відносин, неефективного використання державної власності, зниження об'ємів інвестування тощо.

7. Для вирішення визначених проблем з метою підвищення ефективності державної участі в економіці, управління державною власністю через участь у корпоративних правовідносинах необхідно намітити напрями публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств. Вони мають в основному правовий і управлінський характер. Треба розробити та затвердити на рівні законодавства стратегію управління державною власністю в цілому та державними корпоративними правами зокрема (за зразком Антикорупційної стратегії) з охопленням всіх аспектів означених, визначаючи проблеми, заходи та очікувані результати. Для успішної реалізації стратегії треба враховувати основні принципи (баланс публічних і приватних інтересів, врахування місцевих та світових економічних умов, гнучкості у реагуванні на зміни), а також закріпити дієві засоби контролю і відповідальності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко; Худож.-оформлювач Б. П. Бублик. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
2. Бігняк О. В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018. 474 с.
3. Блюмхардт О. В. Корпоративне управління та його модель для акціонерних товариств в Україні. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. URL: <http://www.zsu.zp.ua/herald/articles/2708.pdf>
4. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
5. Васильєв В. С. Економічна теорія: Підручник / В. С. Васильєв, О. П. Гончаров, В. О. Марков та ін. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2016. 608 с.
6. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: монографія. Київ : Атіка, 2003. 352 с.
7. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах : дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : спец.12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Київ : Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, 2004. 631 с.
8. Гай-Нижник П. Політичні погляди Вудро Вільсона у допрезидентський період його життя та діяльності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2008. Вип. 39. С. 67–77.

9. Господарське право. Загальна частина: підручник / М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьВДУВС, 2019. 536 с.
10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18–22. Ст. 144. Редакція від 31.03.2023.
11. Гурне Б. Державне управління / переклад з фр. Київ: Основи, 1993. 165 с.
12. Державне управління : словник-довідник / уклад. : В. Д. Бакуменко та ін. ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
13. Дракохруст Т. В. Концептуалізація державного управління. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. № 1. С. 18–23.
14. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
15. Жабський В. І. Корпоративні права держави як об'єкт корпоративних правовідносин. *Наше право*. 2013. № 10. С. 16–22.
16. Задирака Н. Ю. Підходи до розуміння правового режиму корпоративних прав, що належать державі в статутних капіталах господарських організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018 № 31. С. 154–156.
17. Звіт про хід виконання Державної програми приватизації на 2000-2002 роки у 2004 році. Фонд державного майна України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN14423>
18. Зеліско А. Правова характеристика сучасного стану та тенденцій модифікації системи господарських товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 15–19.

19. Кандагура К. С. Механізм державного управління у сфері взаємовідносин влади з інститутами громадянського суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=808>

20. Корольова О. В., Кодь В. О. Корпоративні права держави та їх захист (проблемні питання). *Правничий вісник університету «Крок»*. 2020. № 38. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/krok-university-law-journal/article/view/250>

21. Корпоративне право : навчальний посібник / О. В. Пушкіна, С. В. Несинова, Т. М. Лежнева, І. Б. Пробко, Т. А. Тодорошко; за заг. ред. С. В. Несиної. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 276 с.

22. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти : монографія / А. В. Смітюх. Одеса : Фенікс, 2018. 662 с.

23. Кравцова І. В. Управління державними корпоративними правами: іноземний досвід та використання його у вітчизняній практиці // *Перспективи освіти в науці та технології*. 2010 : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (07–15 листопада 2010). Польща, 2010. Том 8. С. 24–26.

24. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах. Львів : Край, 2009, 430 с.

25. Кучеренко Р. Корпоративні права держави: Наскільки ефективним є корпоративне управління державним майном і чи є взагалі? *Юридичний авангард*. 2009. № 1. С. 94-99. URL: http://www.juravanguard.com/pdf/1-2009/Korporativne_upravlinnya_derzhmaynom.

26. Леонов К. Ю. Правові механізми реалізації корпоративних прав суб'єктами публічного права. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4, С. 309–313.

27. Мельниченко А. А. Управління у вимірах гуманізму. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. Випуск 2. С. 81–85.

28. Мельниченко О. С. Деякі аспекти управління корпоративними правами держави в державному управлінні. *Актуальні проблеми державного*

управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. № 2 (42). С. 246–252.

29. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

30. Митрофанова А. С., Решетняк Н. Б. Особливості системи управління корпоративними правами держави в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. №3. С. 63–68. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-3-63-68>.

31. Муха Р. А. Управління державними корпоративними правами в господарських товариствах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Тернопіль, 2012. 243 с.

32. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. В. С. Щербини та Н. С. Пацурії. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 816 с.

33. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організаціях державного управління : навч. посіб. / за заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ : Вид-во УАДУ, 1998. 159 с.

34. Новиков К. К. Сутність та особливості управління корпоративними правами держави. *Ефективна економіка*. 2015. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op>

35. Об'єктивність. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М – Я. С. 139.

36. Орлова Н., Настюк С. Механізми державного регулювання корпоративних відносин в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2009. Вип. 2 (25). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2009-2/doc/3/09.pdf>

37. Основи менеджменту : Конспект лекцій: навч. посіб. Для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» ; укладачі : Т. В. Лазоренко, С. О. Пермінова. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 166 с.

38. Основи підприємництва: Підручник / [Біляк Т. О., Бірюченко С. Ю., Бужимська К. О., та ін.]; під заг. ред. Н. В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 493 с.
39. Павлишенко М. Роздержавлення та приватизація: новий погляд на проблему. *Економіка України*. 1994. № 9. С. 85–93.
40. Пасхавер О. Й. Перспективи приватного підприємництва в Україні: приватизація і зростання нового капіталу. *Економіка України*. 2000. № 4. С. 31–39.
41. Погорілий О. Макс Вебер і його класична праця. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbr01.htm>
42. Погрібний Д. Г. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. Харків, 2008. 20 с.
43. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI . *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, 15-16, 17. Ст. 112. Редакція від 26.07.2023.
44. Постанова Верховного Суду від 06.06.2018 по справі № 908/1029/16. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74691763>
45. Примеров О. К. Удосконалення управління корпоративними правами держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10 (65). С. 51–57.
46. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 5145-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. С. 384 (втратив чинність з 01.01.2023).
47. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-ІХ. *Голос України*. 2022. № 171. Редакція від 01.01.2023.
48. Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств : Декрет КМУ від 31.12.1992 № 24-92. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 11. Ст. 94. В редакції 06.10.2021.

49. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682. Редакція від 31.03.2023.

50. Про Державну програму приватизації : Закон України від 18.05.2000 р. № 1723-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 33-34. Ст. 272. Втрата чинності 19.02.2012.

51. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263. Редакція від 03.09.2023.

52. Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2004 р. № 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.08.2023).

53. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 4. Ст. 28 (втратив чинність з 01.01.2011 Податковим кодексом).

54. Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності : Закон України від 13.07.2021 р. № 1630-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 46. Ст. 378. Редакція від 01.01.2023.

55. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69. Редакція від 01.01.2023.

56. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 34. Ст. 291. Редакція від 01.01.2023.

57. Рада національної безпеки і оборони України. Документи. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Documents/>

58. Райт Г. Державне управління / пер. з англ. В. Івашко. Київ : Основи, 1994. 191 с.

59. Реєстр корпоративних прав держави у статутному капіталі господарських товариств. Фонд державного майна України. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/content/civil-access-data-Reestr-korporativnih-prav-derzhavi.html>

60. Рикова Н. В. Держава в системі корпоративних інтересів і відносин: особливості правових обмежень. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 34–41.

61. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Ліхтнер Бетон Львів» щодо офіційного тлумачення положень частини четвертої статті 58, частини першої статті 64 Закону України «Про господарські товариства» від 5 лютого 2013 року № 1-рп/2013. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/241-korporatyvni-prava>

62. Ровинська К. І., Лиховідова І. Е. Розвиток державних гарантій корпоративного управління в умовах функціонування ринку віртуальних активів в Україні. *Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2021. №. 11. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/11_2021/35.pdf

63. Салтицький С. Корпоративні права держави: суть, значення, перспективи. *Юридична газета*. 2005. № 9(45). URL: <http://www.yur.gazeta.com/oarticle/1524/>

64. Словник іншомовних слів / за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція Української Радянської енциклопедії Академії наук Української РСР, 1974. 865 с.

65. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. К. Воронової. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Алерта, 2011. 558 с.

66. Федоренко А. В. Управління державними корпоративними правами. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 4. С. 23–37.

67. Харитонова О. І., Галупова Л. І. Корпоративне право: навчально-методичний посібник (для студентів денної та заочної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2019. 108 с.
68. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
69. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. Редакція 10.06.2023.
70. Чечетов М. В. Методологія і практика управління державними корпоративними правами України. *Статистика України*. 2004. № 4. С. 43–51.
71. Чечетов М., Жадан І. Управління державними корпоративними правами у контексті економічної стратегії держави. *Економіка України*. 2003. № 8. С. 4–12.
72. Чихачова Ю. С. Механізми управління корпоративними правами держави. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/ep/2009_3/files/ECON_03_2009_Chihachova.pdf
73. Шапошников К. С. Корпоративні права держави: особливості реалізації та управління. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22. Ч. II. С. 57–62.
74. Шимон С. І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн : Навч. посіб. (Курс лекцій). Київ : КНЕУ, 2006. 240 с.
75. Шульга І. Механізм впливу державного регулювання емісійної діяльності акціонерних товариств та його вплив на економічну безпеку емітента. *Вісник НТУ «ХПІ» «Технічний прогрес та ефективність виробництва»*. 2010. С. 194–204.
76. Щербина В. С. Господарське право: підручник 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
77. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998-2004. Т. 3: К–М. 792 с.; Т. 5: П–С. 736 с.
78. Authorized capital. URL: <https://csrc.nist.gov/glossary?index=C>

79. Authorized capital. URL: <https://www.sba.gov/document/support-glossary-business-terms>

80. Authorized capital. URL: <https://www.investopedia.com/terms/a/authorized-share-capital.asp>

81. Corporate rights: URL: <https://www.merriam-webster.com/>

82. Corporate rights: URL: <https://www.investopedia.com>

83. Corporate rights: URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення «господарське товариство» у нормативно-правових актах України

Нормативно-правовий акт	Визначення
ЗУ «Про господарські товариства» [49]	Господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками. Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства (ст. 1).
ГК України [10]	Господарськими товариствами визнаються підприємства, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку (ст. 79 попередньої редакції) До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства (ст. 80).
ЦК України [69]	Господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками (ст. 113).

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Літвінова Ліна Миколаївна, магістрантка 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти uralit67@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Літвінова Л.М.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Цокур Є.Г.

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
«Публічно-управлінський механізм реалізації
корпоративних прав держави

в статутному капіталі господарських товариств»

Літвінової Ліни Миколаївни

Аналіз публічно-управлінського механізму реалізації корпоративних прав держави – актуальне завдання, від вирішення якого залежить здатність держави впроваджувати певну економічну політику в інтересах суспільства, здійснювати

регулювання ринку, забезпечити дотримання соціальних гарантій та ін.

Представлена на рецензування робота має всі обов'язкові складові для кваліфікаційних робіт такого роду. Авторка розв'язує низку цікавих евристичних

завдань щодо розкриття складових публічно-управлінського механізму, визначенні

особливостей його застосування для реалізації корпоративних прав держави, напрямів вдосконалення та ін.

Висновки роботи ґрунтуються на достатній джерельній базі, яка складається 83 позицій.

Водночас є і дискусійні положення. Так, поняття «публічно-управлінський механізм реалізації корпоративних прав держави в статутному капіталі господарських товариств» визначається як «симбіоз різних засобів та ресурсів, які

застосовує суб'єкт управління (держава) при отриманні інформації про потреби об'єкта управління та прийнятті управлінських рішень, а також методів, що

використовує об'єкт управління для максимального представлення своїх інтересів у владі» (с. 36). На нашу думку, тут звужується розуміння публічно-управлінського механізму, зокрема, з огляду на те, що враховуються його спрямованість на виконання інших загальних управлінських функцій (планування, організація, стимулювання/мотивація) та особливих функціональних управлінських завдань у процесі реалізації корпоративних прав держави. Можливо все-таки було краще розглянути зміст цього поняття більш ретельно у відповідному підрозділі 1.2. Проте зазначене зауваження вказує на резерви вдосконалення і не заперечує позитивних аспектів представленої кваліфікаційної роботи, яка заслуговує на оцінку «відмінно».

Рецензент,

д.філос.н., проф., зав. кафедри
філософії, публічного управління
та соціальної роботи Т.І. Бутченко